

Lasten kaltoinkohtelu

Päiväkodin työntekijöiden kokemuksia lasten kaltoin- kohtelusta

Johanna Lokka
Anna Pokela

Opinnäytetyö
Kesäkuu 2016
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Sosionomi (AMK), sosiaalialan koulutusohjelma

Jyväskylän ammattikorkeakoulu
JAMK University of Applied Sciences

Tekijä(t) Lokka, Johanna Pokela, Anna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä 2.6.2016
	Sivumäärä 71	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Lasten kaltoinkohtelu Päiväkodin työntekijöiden kokemuksia lasten kaltoinkohtelusta		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Taja Kiiskilä ja Timo Hintikka		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössä käsiteltiin päiväkodin työntekijöiden kokemuksia lasten kaltoinkohtelusta. Tarkoituksena oli selvittää, kuinka paljon ja millaista lasten kaltoinkohtelua päiväkodin työntekijät ovat työssään kohdanneet. Lisäksi selvitettiin heidän kykyään tunnistaa kaltoinkohtelua sekä keinojaan puuttua siihen ja sitä, millaisia haasteita niihin saattaa liittyä. Idea opinnäytetyöhön saatiin Ensi- ja turvakotien liiton Kannusta minut vahvaksi –hankkeesta.</p> <p>Tutkimusote oli kvalitatiivinen, mutta mukana oli myös kvantitatiivisia elementtejä. Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeilla kesäkuussa 2015 kahdesta Jyväskyläläisestä päiväkodista. Tutkimusta varten haettiin tutkimuslupa Jyväskylän kaupungilta. Lomakkeita jaettiin yhteensä 25 työntekijälle ja niitä palautui 10.</p> <p>Tutkimustuloksista näkyi, että päivähoidon työntekijät olivat havainneet työssään lapsen fyysistä ja henkistä kaltoinkohtelua sekä hoidon laiminlyöntiä. Havaintojen määrä oli kuitenkin heidän työkokemukseensa nähden vähäinen. Työntekijöiden havaitessa kaltoinkohtelua, se oli ilmennyt monin eri tavoin. Lasten kaltoinkohtelu oli näkynyt lapsessa yleensä joko poikkeavana käytöksenä, väsymyksenä, selkeinä hoidon puutteina tai se oli tullut ilmi vanhemman puheesta ja tavasta olla lapsen kanssa.</p> <p>Huolen ottaminen vanhemman kanssa puheeksi oli yleisin keino toimia kaltoinkohtelua havaitessa ja työyhteisön tuen merkitys korostui vastauksissa. Kaltoinkohteluun puuttumisen haasteita olivat kaltoinkohtelun arka luonne, perheiden yksityisyys sekä lasten haluttomuus tai kyvyttömyys kertoa asiasta.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Kaltoinkohtelu, lastensuojelu, ennaltaehkäisevä lastensuojelu, päivähoito, tunnistaminen, puuttuminen		
Muut tiedot		

Author(s) Lokka, Johanna Pokela, Anna	Type of publication Bachelor's thesis	Date 2.6.2016
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 71	Permission for web publication: x
Title of publication Child maltreatment Day care employees' experiences of children's maltreatment		
Degree programme The Degree Programme in Social Services		
Supervisor(s) Hintikka, Timo and Kiiskilä, Taja		
Assigned by		
<p>Abstract</p> <p>The thesis dealt with day care employees' experiences of children's maltreatment. The aim of the study was to examine how much and what kind of maltreatment the day care employees had confronted. The study also aimed to examine their ability to identify maltreatment and means to intervene with it and what kind of challenges these situations might involve. The idea for the thesis came from the Kannusta minut vahvaksi –project of The Federation of Mother and Child Homes and Shelters.</p> <p>The research approach was qualitative, but there were also elements of quantitative research. The data for the study was acquired by using questionnaires in two day care centres in Jyväskylä. The research permission for the study was obtained from the city authorities of Jyväskylä. Questionnaires were handed out to 25 employees in total, and 10 of them were returned.</p> <p>The results of the study indicated that the day care employees had identified children's physical and emotional maltreatment and neglect. However, the number of such observations was quite low with regard to the length of their work experience. The maltreatment that the employees had identified was manifested in many different ways. Maltreatment was shown in the child as exceptional behaviour, exhaustion, explicit lack of care or it could be seen in the parent's interaction with the child.</p> <p>Bringing the concerns up with the parents was the most common way to act when identifying maltreatment and the significance of the work community's support was emphasized in the answers. The challenges in intervening with maltreatment were the sensitive nature of the issue, respecting families' privacy and children's unwillingness or inability to describe the issue.</p>		
Keywords/tags (subjects) Child maltreatment, child welfare, preventative child welfare, day care, identification, intervention		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Lasten kaltoinkohtelu	5
2.1	Kaltoinkohtelun määrittelyä	5
2.2	Fyysinen kaltoinkohtelu	6
2.3	Henkinen kaltoinkohtelu	10
2.4	Seksuaalinen hyväksikäyttö	12
2.5	Riskitekijät kaltoinkohtelun taustalla	14
2.6	Kaltoinkohtelun vaikutukset lapseen	16
3	Lastensuojelu ja varhaiskasvatus lasten ja perheiden tukena	20
3.1	Lastensuojelu	20
3.2	Varhaiskasvatus osana lastensuojelutyötä	24
3.3	Kaltoinkohtelun tunnistaminen ja puuttuminen varhaiskasvatuksessa ...	29
4	Tutkimuksen toteutus	34
4.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	34
4.2	Tutkimusmenetelmä	35
4.3	Aineiston kerääminen	36
4.4	Aineiston analysointi	39
5	Tutkimustulokset	40
5.1	Taustatiedot	40
5.2	Havaittu kaltoinkohtelu	40
5.3	Tunnistaminen ja puuttuminen	44
5.4	Puuttumista edistävät ja haittaavat tekijät	46
6	Johtopäätökset ja pohdinta	48
6.1	Tutkimustulosten tarkastelua	48
6.2	Tutkimuksen toteutuksen tarkastelua	53
	Lähteet	59
	Liitteet	66

Liite 1.	Saatekirje	66
Liite 2.	Kyselylomake	67

Kuviot

Kuvio 1.	Kaltoinkohtelun epäilyjen ja havaintojen määrät	41
----------	---	----

1 Johdanto

Jokaiselle lapsella on lastensuojelulain mukainen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (L 417/2007, 1§). Näin ei kuitenkaan aina ole ja lasten kaltoinkohtelu onkin viime vuosina ollut paljon esillä. Esimerkiksi vuonna 2012 surmatun 8-vuotiaan Eerikan tapaus on puhututtanut pitkään eri medioissa. Pelkästään YLE:n uutisarkistoista löytyy runsaasti lasten kaltoinkohteluun liittyvää uutisointia. ”Kaltoinkohdeltuja lapsia on lähes kaikkialla, mutta aikuinen ei huomaa tai halua huomata” (10.11.2015), ”Lapsen kaltoinkohtelu alkaa usein arjen pienistä ongelmista – professori palauttaisi kotikäynnit” (13.11.2014) ja ”Joka päivä viisi ilmoitusta lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta” (26.8.2014) ovat esimerkkejä viime vuosien uutisotsikoista.

Useissa eri tutkimuksissa ja kirjallisuudessa on ilmennyt hyvin vaihtelevia lukuja lasten kokemasta kaltoinkohtelusta. Samalla on tuotu esiin se, että kaltoinkohtelusta on nähtävillä vain murto-osa. Se jää usein perheiden omaan tietoon ja sen havaitseminen on vaikeaa. Tutkimusten mukaan jokainen lasten ja nuorten parissa työskentelevä törmää siihen jollain tavalla (Oranen 2012, 228). Joidenkin arvioiden mukaan länsimaiden lapsista 4 – 16 % kokee fyysistä pahoinpitelyä ja 10 % joutuu laiminlyönnin kohteeksi (Söderholm & Kivitiie-Kallio 2012, 17). Suomessa puolestaan on vuonna 2001 arvioitu, että 17 % lapsista kokee väkivaltaa lähisuhteissaan (Ammattilainen: tunnista lapsiin kohdistuva kaltoinkohtelu tai kuritusväkivalta ja puutu siihen n.d.). Todellisuudessa nämä luvut ovat todennäköisesti suurempia.

Kaltoinkohtelu vahingoittaa lapsen terveyttä ja hyvinvointia sekä välittömästi että pitkällä aikavälillä. Sillä on negatiivisia vaikutuksia lapsen normaalille fyysiselle, henkille ja sosiaaliselle kehitykselle. Kaltoinkohtelu vaikuttaa negatiivisesti lapsen oppimiseen ja käyttäytymiseen. Kaltoinkohtelusta kärsii sekä lapsi että perhe, mutta se tuo kustannuksia myös yhteiskunnalle ja ilmiöstä voidaankin puhua kansanterveydellisenä ongelmana. (Paavilainen & Flinck 2015, 3.) Mikäli kaltoinkohteluun ei puututa ajoissa, voi seurauksena olla pahimmassa tapauksessa kuolema. Kaiken kaikkiaan Suomessa on vuosien 2003 ja 2012 välillä kuollut 48 alle 15-vuotiaasta lasta oman vanhempansa surmaamana (Piispa, Taskinen & Ewalds 2012, 6).

Lasten kaltoinkohtelun taustalla on havaittavissa samanlaisia riskejä kuin Onnettomuustutkintakeskuksen perhesurmia koskevassa tutkinnassa. Niitä ovat mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä vuorovaikutus-, kasvatus- ja parisuhdeongelmat. (Liukkonen 2015.) Taustalla voi olla myös perheen huono sosioekonominen asema, vanhemman väsymys tai osaamattomuus. Vanhempi ei välttämättä huomaa tai ymmärrä lapsen tarpeita tai hän voi jopa pitää väkivaltaa oikeutettuna tapana kasvattaa lasta. (Söderholm & Politi 2012, 80; 86; Älä lyö lasta! 2010, 17.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää millaisia kokemuksia päiväkodin työntekijöillä on lasten kaltoinkohtelusta ja miten he kokevat omat valmiutensa sen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Idea aiheeseen saatiin Ensi- ja turvakotien liiton Kannusta minut vahvaksi – hankkeesta. Hankkeesta tulleiden ideoiden ja opinnäytetyöntekijöiden omien kiinnostusten pohjalta kehittyi ajatus lähteä tutkimaan päiväkodin työntekijöiden valmiuksia tunnistaa kaltoinkohtelua. Aihe on ajankohtainen ja se yhdistää hyvin sosionomin tutkinnosta saatavat mahdollisuudet työskennellä sekä varhaiskasvatuksen että lastensuojelun kentällä.

Opinnäytetyön aihe oli laaja ja sen rajaamista pohdittiin pitkään. Mitään kaltoinkohtelua muotoa ei kuitenkaan haluttu jättää opinnäytetyön ulkopuolelle. Koska eri muodot esiintyvät usein yhdessä ja niitä on vaikea erottaa toisistaan, oli luontevaa ottaa kaikki kaltoinkohtelun muodot huomioon. Paavilainen ja Flinck (2007, 6) toteavatkin, että kaltoinkohtelu on ilmiönä moniulotteinen ja siksi sen tutkiminen, aiheen rajaaminen ja käsitteiden määrittely on vaikeaa. Aihe rajattiin koskemaan alle 7-vuotiaiden lasten kaltoinkohtelua, koska opinnäytetyössä tutkittiin päiväkodin työntekijöiden kokemuksia. Samasta syystä ihan pienten vauvojen kaltoinkohtelu on rajattu opinnäytetyön ulkopuolelle. Varhaiskasvatusta käsiteltiin tunnistamisen ja puuttumisen näkökulmasta. Lastensuojelu rajattiin työmuotoihin, jotka kuuluvat osaksi päiväkodin työntekijöiden työtä. Eri maiden välillä on suuriakin juridisia ja kulttuurisia eroja laiminlyönnin ja väkivallan määrittelemisessä, mutta opinnäytetyössä keskitytään pääasiassa suomalaiseen lainsäädäntöön ja ohjeistuksiin (Vanhempien lapsiin kohdistama väkivalta ja laiminlyönti 2005, 81). Aineisto kerättiin kahden jyvaskyläläisen päiväkodin työntekijöiltä kyselylomakkeilla. Kyselyyn vastasi yhteensä 10 päiväkodin työntekijää.

2 Lasten kaltoinkohtelu

2.1 Kaltoinkohtelun määrittelyä

Lasten kaltoinkohtelu (child maltreatment) on eräänlainen yläkäsite lapsiin kohdistuvalle negatiiviselle tekemiselle tai tekemättä jättämiselle. Lasten kaltoinkohtelusta voidaan käyttää myös käsitettä lasten pahoinpitely (child abuse) tai lapseen kohdistuva väkivalta. (Paavilainen & Flinck 2008, 1.) Maailman terveysjärjestö WHO:n määritelmän mukaan lapsen kaltoinkohtelua ovat kaikki fyysisen ja psyykkisen pahoinpitelyn muodot, seksuaalinen hyväksikäyttö, laiminlyönti sekä kaupallinen tai muu riisto, josta aiheutuu vaaraa lapsen terveydelle, kehitykselle tai ihmisarvolle sellaisessa suhteessa, jossa on kyse vastuusta, luottamuksesta tai vallasta (Child maltreatment 2014). Lyhyesti sanottuna lapsen kaltoinkohtelu on aikuisen toimintaa, tai vastaavasti sen puutetta, joka aiheuttaa lapselle henkistä tai fyysistä vahinkoa (Lapsen kaltoinkohtelu 2014b).

Väkivallattomuus on ihmisoikeus, joka on kirjattu Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimukseen. Se on maailman laajimmin ratifioitu YK:n ihmisoikeussopimus, ja sopimuksen ratifioineet valtiot ovat sitoutuneet muuttamaan lakinsa ja toimintansa sopimuksen mukaisiksi. Se on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa 1989 ja Suomessa se hyväksyttiin 1991. Ainoastaan Yhdysvallat on sopimuksen ulkopuolella. (Mikä on lapsen oikeuksien sopimus, n.d.) Sopimuksen mukaan lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, välinpitämättömältä kohtelulta sekä hyväksikäytöltä ja sopimusvaltioiden on ryhdyttävä asianmukaisiin toimiin suojellakseen lasta näiltä. (YK:n yleissopimus lasten oikeuksista, n.d. 14.) Toinen tärkeä ihmisoikeussopimus on Yhdistyneiden Kansakuntien Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, johon on kirjattu, jokaisen yksilön oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Julistus on hyväksytty vuonna 1948 ja se on kansainvälisten ihmisoikeuksien perusta. (Universal Declaration of Human Rights, n.d.)

Kaltoinkohtelusta puhuttaessa törmää usein erilaisiin jaotteluihin ja termeihin. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos jakaa lasten kaltoinkohtelun fyysiseen ja henkiseen pahoinpitelyyn, seksuaaliseen hyväksikäyttöön sekä laiminlyöntiin. Nämä ovat suoria

kaltoinkohtelun muotoja ja kaltoinkohtelu kohdistuu suoraan lapseen. Epäsuoraa kaltoinkohtelua on sen sijaan esimerkiksi perheväkivallan näkeminen, sillä muihin perheenjäseniin kohdistunut kaltoinkohtelu heijastuu myös lapseen. (Lapsen kaltoinkohtelu 2014b). Erilaisista väkivallan muodoista voidaan käyttää jakoa aktiivisiin ja passiivisiin. Esimerkiksi aktiivista fyysistä väkivaltaa on lyöminen ja passiivista hoidon laiminlyönti. Aktiivista henkistä väkivaltaa puolestaan on pelottelu ja passiivista täysin huomiotta jättäminen. (Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen 2008, 19-21.) Kaltoinkohtelun muodot esiintyvät harvoin yksin, vaikka ne on jaettu selvästi eri kategorioihin. Henkinen väkivalta ja laiminlyönti ovat jonkin asteisina mukana kaikissa kaltoinkohtelun muodoissa. (Älä lyö lasta! 2010, 35.)

Ei ole olemassa vain tietynlaisia perheitä, joita lasten kaltoinkohtelu tai kuritusväkivalta koskettaa, vaan sitä esiintyy kaikissa yhteiskunnissa ja yhteiskuntaluokissa. Lapsen kaltoinkohtelu näkyy kuitenkin vain harvoin ulkopuolisille ja siksi sen havaitseminen on haastavaa. Se on aliraportoitu viranomaisille, koska se jää usein huomaamatta. (Ammattilainen: tunnista lapsiin kohdistuva kaltoinkohtelu tai kuritusväkivalta ja puutu siihen n.d.) Esimerkiksi Ruotsissa on arvioitu, että lasten hyväksikäytöistä vain noin 3 – 12 % ilmoitetaan poliisille (Joki-Erkkilä, Jaarto & Sumia 2012, 133).

Suomessa ei ole erillistä lakia, joka asettaa sanktion lapsen kaltoinkohtelulle, vaan rangaistukset tulevat rikoslain mukaan samoin kuin aikuisiin kohdistuvan väkivallan kohdallakin (Sariola 2012, 2). Ainoastaan lapsiin kohdistuva seksuaalinen hyväksikäyttö on erikseen rangaistava teko (L 39/1889, 20 luku, 6§; 7§). Muusta lasten kaltoinkohtelusta rangaistaan Suomen rikoslain henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten mukaan. Esimerkiksi pahoinpitelystä sanotaan, että "joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa, taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava." (Mt. 21 luku, 5§.)

2.2 Fyysinen kaltoinkohtelu

On arvioitu, että vuosittain 4 – 16 % kehittyneiden maiden lapsista kokee fyysistä väkivaltaa. Sillä tarkoitetaan ruumiillista väkivaltaa, joka tuottaa kipua tai vaaraa lapsen

terveydelle ja loukkaa lapsen ruumiillista koskemattomuutta. Sitä on esimerkiksi lyöminen, potkiminen, palovammojen aiheuttaminen tai ravistelu. (Tupola, Kivitie-Kallio, Kallio & Söderholm 2012, 100.) Myös kemiallinen pahoinpitely on fyysistä väkivaltaa. Sitä on esimerkiksi lapsen myrkyttäminen alkoholilla, lääkkeillä, tupakanpuruilla, liuottimilla tai liimoilla. Tarkoituksena voi olla lapsen rauhoittaminen, tahallinen vahingoittaminen tai jopa tappaminen. (Huhtalo, Kuhanen & Pyykkö 2003, 11.)

Mustelmat, luunmurtumat, palo-, sisäelin- ja pään alueen vammat ovat yleisiä ruumiillisesta väkivallasta aiheutuneita vammoja (Lapsen kaltoinkohtelu 2014b). Väkivallan seurauksena syntyneille mustelmille tyypillisiä sijainteja ovat selkä, kasvot, niska, kaula, pakarot tai reisien takaosa ja usein niitä esiintyy useampia samalla alueella (Tupola ym. 2012, 101). Alle kävelyikäisten lasten murtumat sekä alle 5-vuotiaiden lapaluun, olkavarren sekä kylkiluiden murtumat ovat tyypillisiä väkivallan seurauksena syntyneitä murtumia. Esimerkiksi alle 1-vuotiaiden kohdalla pahoinpitelyn arvioidaan olevan taustalla 24 % ja 2-3 vuotiaillakin 3-4 % kaikista murtumista. Pahoinpitelyn aiheuttamista murtumista jopa 80 % esiintyy alle 1,5-vuotiailla. (Mts. 103.)

Arvioiden mukaan 10 % lasten palovammoista on kaltoinkohtelun seurausta. Niistä 9 % on arvioitu olevan laiminlyönnin seurausta ja 1 % tahallisesti aiheutettuja. Tahallisille palovammoille on tyypillistä tarkkarajaiset reunat. Esimerkiksi hansikasmaiset palovammat raajoissa tai savukkeista syntyneet palovammat ovat usein tahallisesti aiheutettuja. Tapaturmaisesti syntyneet palovammat voivat olla laiminlyönnin seurausta tai jopa tahallisesti aiheutettuja. (Mts. 102.)

Fyysisen väkivallan mahdollisuus tulisi pitää mielessä varsinkin silloin, kun lapsen vammoille ei löydy selkeää selitystä. On huomioitava lapsen ikä, sillä mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä todennäköisemmin vamma on syntynyt pahoinpitelyn tai laiminlyönnin seurauksena. Lapsi, joka ei vielä kävele, ei saa aiheutettua itselleen mustelmia tai luun murtumia. (Mts. 101.)

Kuritusväkivalta

Kuritusväkivallalla tarkoitetaan sellaisia aikuisen toimia, joilla hän pyrkii rankaisemaan lasta tai vaikuttamaan tämän käytökseen aiheuttaen kipua tai epämiellyttävää

oloa. Kuritusväkivaltaa ovat muun muassa läpsiminen, töniminen, repiminen, luunapit, tukistaminen, piiskaaminen, retuuttaminen ja kipua aiheuttava kovakourainen käsittely. (Älä lyö lasta! 2010, 16; 35.) Kuritusväkivallasta on kyse myös silloin, kun aikuinen käyttää psyykkistä väkivaltaa vaikuttaakseen lapsen käytökseen, esimerkiksi uhkailemalla tai halventamalla tätä (mts. 36).

Kuritusväkivalta on lapsen pahoinpitelyä, vaikka sitä on vuosien saatossa pidetty jopa luonnollisena osana kasvatusta ja hyväksyttävänä keinona rangaista lasta. Aiemmin kuritusväkivallasta onkin käytetty käsitettä ruumiillinen kuritus tai ruumiillinen rangaistaminen. Suomessa kuritusväkivalta kiellettiin lailla 1984 ja kuritusväkivalta-käsite on otettu käyttöön 2000-luvulla, jotta väkivalta pidettäisiin erossa kasvatuksesta. (Älä lyö lasta! 2010, 16.) Ruumiillinen kuritus on kielletty Suomen lisäksi useissa maissa, mutta silti on useita valtioita, joissa se on yleisesti hyväksyttyä ja jopa laillista. (Vanhempien lapsiin kohdistama väkivalta ja laiminlyönti 2005, 84).

Kuritusväkivaltaa koskevia asenteita on kartoitettu ensimmäisen kerran Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen toimesta 1980-luvulla, jonka jälkeen Lastensuojelun Keskusliitto ja Taloustutkimus ovat uusineet kyselyn useita kertoja (Sariola 2014, 3). Uusin kysely on vuodelta 2014 ja sen vastauksia on vertailtu aikaisempien vuosien tuloksiin. Kuritusväkivallan käyttö on ollut selvästi hyväksyttävämpää vuonna 1981, jolloin lähes puolet suomalaisista hyväksyi kuritusväkivallan käytön. Vuoteen 2014 hyväksyjien määrä on pudonnut 15 prosenttiin. (Mts. 5.) Nykyään lapsiperheiden vanhemmista enää vain 8 % hyväksyy kuritusväkivallan käytön (mts. 7). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos puolestaan arvioi, että 23 % kaikista naisista ja 36 % kaikista miehistä hyväksyy yhä kuritusväkivallan (Lapsen kaltoinkohtelu 2014a).

Suhtautuminen lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa kohtaan on muuttunut kielteisemmäksi, mutta asenteissa on silti eroja aikuisiin kohdistuvaan väkivaltaan verrattuna. Vuoden 2006 vastaajista kukaan ei ollut täysin samaa mieltä siitä, että ristiriitoja voi parisuhteissa ratkoa kohtuullista väkivaltaa käyttäen ja jokseenkin samaa mieltä oli vain yksi prosentti vastaajista. (Sariola 2012, 7.) Lisäksi tutkimuksissa käytettyjen kysymysten vastausjakaumista käy ilmi, että suhtautuminen lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan on vähemmän kielteistä silloin, kun puhutaan ruumiillisesta kurittamisesta eikä väkivalta-käsitettä mainita (mts. 9).

Kysyttäessä vanhemmilta heidän itse käyttämästään väkivallasta ilmenee, että väkivallan käyttö on vähentynyt vuodesta 2006 vuoteen 2014. Kaikki kysymyksissä esiintyneet fyysisen väkivallan muodot ovat vähentyneet, mutta väkivallalla uhkailu on edelleen samalla tasolla kuin kahdeksan vuotta aiemmin (11 – 12 %). Vuonna 2006 vastaajista 45 % ja kertoi käyttäneensä tukistamista lasten kasvatuksessa. Vastaava luku vuonna 2014 on ollut 25 %. Vuoden 2014 tutkimuksessa ilmeni, että 19 % vastaajista on joskus käsitellyt lapsiaan kovakouraisesti retuuttaen. (Sariola 2014, 9 - 10.)

Fyysinen laiminlyönti

Tekemättä jättämisellä voi olla yhtä lailla vakavia seurauksia kuin konkreettisilla teoillakin (Paavilainen & Pösö 2003, 15). Sillä voi olla jopa enemmän negatiivisia vaikutuksia kuin fyysisellä pahoinpitelyllä (Paavilainen ja Flinck 2008, 2). Lapsen ikätasoisesta kehityksen edellytyksenä on perustarpeiden turvaaminen ja mikäli lapsen perustarpeista ei huolehdita, on kyseessä lapsen laiminlyönti. Perustarpeita ovat rakkaus, hoiva ja hoito, kunnioitus, hyväksyntä, nähdä ja kuulla tuleminen, iänmukaiset virikkeet, turva ja suojelu, terveydenhoito sekä koulutus. (Söderholm & Politi 2012, 79.) Laiminlyönti etenee yleensä vähitellen. Se eroaa muista kaltoinkohtelun muodoista siten, ettei se ilmene yksittäisenä, konkreettisena tapahtumana. Laiminlyöty lapsi on usein joutunut myös muun kaltoinkohtelun kohteeksi. (Mts. 77 – 78.)

Fyysinen laiminlyönti käsittää lapsen fyysisten tarpeiden, kuten ravinnon, terveyden, hygienian, asumisolosuhteiden, vaatetuksen sekä suojelun huomiotta jättämisen. Lapsi voi esimerkiksi jäädä ilman riittävää tai tarpeeksi monipuolista ravitsemusta. Lapsi saattaa elää epähygieenisissä tai muuten sopimattomissa olosuhteissa. Lapsen fyysistä laiminlyöntiä on asettaa lapsi alttiiksi tilanteille, joista hän ei voi itse selviytyä tai joissa hän voi satuttaa itseään. (Söderholm & Politi 2012, 80 – 81.) Tällaisia ovat esimerkiksi altistaminen päihteille tai ympäristön vaaroille. Vanhempi voi myös laiminlyödä lapsen tarvitseman terveydenhoidon. Tämä voi ilmetä terveydenhoito-ohjeiden noudattamatta jättämisenä, hoitoon hakeutumisen laiminlyöntinä, ravinnon vähäisyytenä tai likaisuutena. (Lapsen kaltoinkohtelu 2014b.) Henkisen laiminlyönnin muotoja käsitellään henkinen kaltoinkohtelu -luvun alla.

Munchausen syndrome by proxy

Munchausen syndrome by proxy (MSbP) eli lapselle seipitetty tai aiheutettu sairaus tarkoittaa sairautta tai oireita, jotka lapsen huoltaja on mahdollisesti itse aiheuttanut lapselle tai valehdellut tällä olevan. Tämä kaltoinkohtelun muoto aiheuttaa lapselle toistuvasti tarpeettomia tutkimuksia ja mahdollisesti myös turhia hoitoja ja voi olla lapselle hengenvaarallinen. MSbP-tapauksiin liittyy usein muuta kaltoinkohtelua kuten laiminlyöntiä ja muuta fyysistä pahoinpitelyä. (Tupola & Lounamaa 2012, 154 – 155.)

MSbP:n liittyvät yleisimmät syyt, joiden vuoksi lapselle haetaan hoitoa, ovat myrkytykset, oksentaminen, poissaolokohtaukset, ripuli, hengittämättömyyskohtaus, kuume, tajuttomuus tai tajunnan lasku, nestehukka tai verioksennus. MSbP-tapauksissa lapsi kärsii tutkimuksista ja hoidoista mahdollisesti johtuvista komplikaatioista ja vaaroista. Kun vanhempi toistuvasti aiheuttaa lapselleen edellä mainitun kaltaisia oireita, ne saattavat asettaa lapsen jatkuvaan hengenvaaraan. MSbP-tapauksissa lapsi kärsii aina huomattavasta psyykkisestä haitasta, esimerkiksi tutkimusten ja hoitojen aiheuttaman pelon ja kivun takia. Sairauden uskottelun tai liioittelun takia lapsen sosiaaliset suhteet saattavat rajoittua. (Mts. 156 – 158.)

2.3 Henkinen kaltoinkohtelu

Lapsen henkistä kaltoinkohtelua on kaikki sellainen toiminta, jolla on haitallista vaikutusta lapsen psyykkiselle kehitykselle (Lapsen kaltoinkohtelu 2014b). Se voi tarkoittaa lapsen näkymättömäksi tekemistä, torjuntaa, eristämistä, halveksuntaa, pelottelua, nöyryyttämistä tai jatkuvaa verbaalista loukkaamista. Myös vähättely, kylmyys, reagoimattomuus tai väkivallalla uhkaaminen ovat henkistä väkivaltaa. (Paavilainen & Pösö 2003, 14.)

Henkisen kaltoinkohtelun määrittely on hyvin hankalaa. Lapsesta voidaan olla huolissaan, mutta konkreettisia huolen aiheita voi olla vaikea osoittaa. Myös erilaiset kasvatustavat voivat aiheuttaa epävarmuutta kaltoinkohtelun tunnistamisessa. Corby pohtiikin, voidaanko esimerkiksi hyvin sallivaa tai autoritaarista kasvatustyyliä pitää kaltoinkohteluna. Burnett (1993) on Corbyn mukaan pyrkinyt määrittelemään henkistä kaltoinkohtelua tarkemmin. Hänen mukaansa henkistä kaltoinkohtelua on lap-

sen eristäminen, julkinen nolaaminen, verbaalinen pahoinpitely tai uhkailu, yllyttäminen tai pakottaminen rikoksiin, psykiatrisen hoidon kieltäminen tai, ettei lapsen sosiaalista ja emotionaalista kasvua sallita tai rakastavaa ja hoitavaa ilmapiiriä tarjota. (Corby 2000, 80 – 81.)

Henkinen väkivalta on aina jollain tavalla mukana kaikissa kaltoinkohtelun muodoissa (mts. 80). Esimerkiksi fyysinen väkivalta on samalla henkistä väkivaltaa, sillä se aiheuttaa uhrilleen henkistä ahdistusta ja loukkaa tätä (Älä lyö lasta! 2010, 36). Henkistä väkivaltaa voi tapahtua myös itsenäisesti, jolloin sen havaitseminen on haastavampaa. Sen erottaminen henkisestä eli emotionaalisesta laiminlyönnistä on usein hankalaa. Erona todettakoon kuitenkin se, että yleensä henkinen laiminlyönti on tahatonta, toisin kuin henkinen väkivalta. (Söderholm & Politi 2012, 80.)

Henkistä laiminlyöntiä on esimerkiksi lapsen jättäminen tunnetasolla yksin ja se on yleisin laiminlyönnin muoto (Lapsen kaltoinkohtelu 2014a). Lapsi, joka kokee jatkuvasti henkistä laiminlyöntiä, kokee olonsa ei-toivotuksi ja arvottomaksi (Kaltoinkohtelua on kaikki lapsen hyvä kasvun ja kehityksen kannalta haitallinen tekeminen tai tekemättä jättäminen n.d.). Aikuinen ei välttämättä ole läsnä, eikä tunnista lapsen tarpeita. Vanhemmalla voi olla lapsestaan kielteinen kuva, jolloin lapsi voi saada osakseen vihaa, halveksuntaa ja torjuntaa. Vuorovaikutus lapsen kanssa voi olla ikätasolle sopimatonta tai epäjohdonmukaista. (Söderholm & Politi 2012, 80 – 81.) Vanhemmat voivat niin ikään laiminlyödä lapsen koulutuksen. Silloin vanhemmat eivät vie lastaan kouluun tai he suhtautuvat negatiivisesti lapsen koulunkäyntiä edistäviin tukiehdotuksiin. (Mts. 82.)

Epäsuora kaltoinkohtelu

Lasten väkivallan välillinen kokeminen, eli väkivallan näkeminen ja kuuleminen ovat lapsen epäsuoraa kaltoinkohtelua. Ne vaikuttavat lapsen turvallisuuden tunteeseen. (Paavilainen & Pösö 2003, 14.) Perheväkivallan sivusta seuraaminen on henkistä väkivaltaa ja se voi aiheuttaa lapsessa samanlaisia traumoja kuin suora fyysinen väkivaltakin (Holmberg 2000, 12). Usein lapsen kokemusta tällaisissa tilanteissa vähätellään, eikä lapsen uskota vahingoittuneen perheessä tapahtuneesta väkivallasta. Syitä siihen voi olla esimerkiksi se, että lapsen ei uskota tietävän asiasta tai ymmärtävän sitä,

lapsen ei ole koskettu tai että pieni lapsi ei kuitenkaan enää pian muista tapahtunutta. (Oranen 2001, 44 – 47.) Parisuhdeväkivalta lisää sekä lapsen laiminlyönnin että fyysisen pahoinpitelyn riskiä (Söderholm & Politi 2012, 87).

Väkivalta ei aina kohdistu ihmisiin. Aikuisen pelottava ja aggressiivinen käytös, joka kohdistuu ympäristöön, on henkistä väkivaltaa. Aikuinen voi purkaa vihaansa esimerkiksi rikkomalla ja heittelemällä tavaroita, paiskomalla ovia tai huutamalla. Lapsen näkökulmasta aikuisen käytös on pelottavaa, ja lapsi kokee olonsa turvattomaksi, vaikka aikuinen ei kohdistu käytöstään lapseen. (Kaltoinkohtelua on kaikki lapsen hyvä kasvun ja kehityksen kannalta haitallinen tekeminen tai tekemättä jättäminen n.d.)

2.4 Seksuaalinen hyväksikäyttö

Kaltoinkohtelun seksuaalisista muodoista on käytössä useita eri termejä. Esimerkiksi lapsen seksuaalista riistoa voidaan käyttää yläkäsitteenä kaikille sellaisille ilmiöille, jotka ovat loukkaavia lapsen seksuaaliselle koskemattomuudelle. (Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen 2008, 21.) Seksuaalinen väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö -käsitteitä käytetään tarkoittamaan erilaisia lapsen sukupuolielimiin ja sukupuoliin asioihin kohdistuneita, pääasiassa fyysisiä, mutta myös henkisiä väkivaltatekoja. Sukupuoliyhteys tai sen yritys ja lapsen ruumiillista koskemattomuutta loukkaavat teot ovat seksuaalista hyväksikäyttöä. Näitä ovat esimerkiksi koskettelu tai lapsen altistaminen ikään ja kehitystasoon kuulumattomaan seksuaalikäyttäytymiseen tai seksuaalisille ärsykeille. Lapsen hyväksikäyttöä ovat myös seksuaalisen huomion osoittaminen ja vihjailu. (Paavilainen & Pösö 2003, 14 – 15.) Passiivista seksuaalista hyväksikäyttöä on tarjota lapselle hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa sopimattomia ärsykeitä, esimerkiksi näyttämällä pornofilmejä tai alistamalla lapsi seuraamaan yhdyntöjä (Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen 2008, 20; 22). On todettu, että hyväksikäytön uhrit ovat useammin tyttöjä kuin poikia (Joki-Erkkilä ym. 2012, 134).

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa sopimuksen tehneitä valtioita suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen hyväksikäytön ja riiston muodoilta (YK:n yleissopimus lasten oikeuksista n.d. 24). Suomen rikoslaissa säädetään, että alle 16-vuotiaalle

tehty seksuaalinen teko, esimerkiksi koskettelu, joka vahingoittaa lapsen kehitystä tai saa tämän vahingoittamaan itse omaa kehitystään, on lapsen seksuaalista hyväksikäyttö ja rangaistava teko (L 39/1889, 20 luku, 6§). Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan sukupuoliyhteys alle 18-vuotiaan kanssa, jos tekijänä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavissa oleva henkilö, joka asuu samassa taloudessa. Teko on törkeä myös, jos se aiheuttaa lapselle erityistä vahinkoa lapsen iän tai kehitystason takia tai lapsen tekijään kohdistuvan erityisen luottamuksen tai riippuvaisuuden takia tai jos se tehdään hyvin nöyryyttävällä tavalla. (L 39/1889, 20 luku, 7§.) Lapseen kohdistuvat seksuaaliset teot ovat aina rikoksia, vaikka lapsi olisi-kin itse suostunut siihen (Holmberg 2000, 11). Varsinkaan pieni lapsi ei ymmärrä toiminnan seksuaalisuutta, vaan on voitu houkutella mukaan leikin avulla (Joki-Erkkilä ym. 2012, 134).

Seksuaalinen väkivalta voi olla myös välillistä, esimerkiksi internetissä levitettyjen kuvien välityksellä (Paavilainen & Pösö 2003, 15). Teknologian kehittymisen myötä lapsiin kohdistuu siis uusia vaaroja. Virtuaalimaailman kautta hyväksikäyttäjille avautuu mahdollisuudet saada yhteys lapsiin, joihin he eivät sitä muuten saisi. Vaikka lapsi ei itse olisi esimerkiksi internetissä, voi hän altistua seksuaaliselle hyväksikäytölle esimerkiksi niin, että hänen kuviaan jaetaan internetissä seksuaalisessa merkityksessä. Kuvat voivat olla esimerkiksi alun perin viattomassa mielessä internetiin ladattuja perhekuvia, joita käytetään seksuaalisessa kontekstissa muualla. (Laiho 2007, 27 – 28.)

Epäilykset seksuaalisesta hyväksikäytöstä voivat syntyä lapsen käytöksestä tai oireista, aikuisen huolesta tai jonkun muun tutkimuksen yhteydessä. Hyväksikäyttö saattaa tulla ilmi lapsen omien puheiden tai leikin kautta. Varsinkin pienemmät lapset eivät ymmärrä tapahtuneen merkitystä ja saattavat kertoa siitä avoimesti. Myöhemmässä vaiheessa lapsi saattaa kieltää tapahtuneen. Hän on saattanut pelästyä selvittelystä aiheutuneita toimenpiteitä tai häntä on voitu jopa uhkailla. Lapsi saattaa antaa vihjeitä hyväksikäytöstä, joita aikuinen ei välttämättä tajua. On yleistä, että lapsi puhuu kamalasta salaisuudesta. Lapsen puheet tulee toki selvittää kunnolla, mutta niiden todenperäisyys on aina arvioitava. On mahdollista, että lapsen puheet käsitetään väärin tai vanhemmat manipuloivat lapsen puheita. (Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen 2008, 50 – 54.)

2.5 Riskitekijät kaltoinkohtelun taustalla

Kaltoinkohtelun riskitekijät voidaan jakaa sen mukaan, liittyvätkö ne lapseen, vanhempiin vai perheeseen ja perheen olosuhteisiin. Lapseen itseensä liittyviä riskitekijöitä ovat esimerkiksi raskauteen tai synnytykseen liittyvät komplikaatiot, kuten synnytyksen ennenaikaisuus tai lapsen pienuus. (Paavilainen & Flinck 2008, 2 – 3.) Lapsen pitkäaikaissairaudet ja vammaisuus lisäävät kaltoinkohtelun riskiä. Vammaiset lapset joutuvat kokemaan kaltoinkohtelua jopa kaksi tai kolme kertaa enemmän kuin ei-vammaiset. Kaltoinkohtelun riskiä voivat lisätä lapsen neurologiset ongelmat, jotka voivat näkyä kielellisen kehityksen tai oppimisen vaikeuksina, kehityksen viivästyminenä, motorisina tai toiminnan ohjauksen vaikeuksina tai psykososiaalisen kehityksen haasteina. (Kaltoinkohtelun ja kuritusväkivallan riskitekijät n.d.) Myös lapsen itkuisuus ja käyttäytymisongelmat, kuten uhma ja tottelemattomuus ovat riskitekijöitä (Paavilainen & Flinck 2008, 2).

Päihteet, mielenterveysongelmat ja itse lapsena koettu kaltoinkohtelu ovat vanhempiin liittyviä riskitekijöitä (mts. 3). Päihdeongelmat ovat yksi merkittävin lasten kaltoinkohteluun johtava riskitekijä, mutta yleensä tällaisissa perheissä on muitakin kaltoinkohtelun riskitekijöitä (Söderholm & Politi 2012, 86). Kaltoinkohtelun taustalla voi olla myös opittu tapa. Noin 40 % väkivaltaa käyttävistä miehistä on itse varttunut väkivaltaisessa kodissa ja iso osa naisista, jotka ovat joutuneet väkivallan uhriksi, ovat kokeneet sitä jo lapsena. (Huhtalo ym. 2003, 11.) Lapsuudessa koetut väkivaltakokemukset lisäävät siis riskiä päätyä samanlaisiin tilanteisiin aikuisena omassa perheessä (mts. 22). Muita vanhempiin liittyviä riskitekijöitä ovat esimerkiksi jokin sairaus, ei-toivottu raskaus, rikollinen tausta sekä kypsymättömyys. Lapsesta voi olla myös odotuksia, jotka eivät vastaa todellisuutta. (Paavilainen & Flinck 2008, 3.) Eri maissa väkivalta ja laiminlyönti määritellään eri tavalla. Eroja on sekä lainsäädännössä että kulttuurissa, ja ne voivat vaikuttaa siihen, millainen vanhemmuus on hyväksyttävää. (Vanhempien lapsiin kohdistama väkivalta ja laiminlyönti 2005, 78; 81.)

Perheeseen ja sen olosuhteisiin liittyviä riskitekijöitä ovat perheväkivalta ja huono tilanne sosiaalisesti sekä taloudellisesti. Esimerkiksi vähäinen vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä tai perheen kriisitilanteet voivat lisätä kaltoinkohtelun riskiä.

(Paavilainen & Flinck 2008, 3.) Perheen huono sosioekonominen asema on merkittävä riski varsinkin laiminlyönnin kohdalla. Siihen liittyviä tekijöitä ovat perheen taloudellinen tilanne, asumisolosuhteet, vanhempien työtilanne sekä sosiaalinen verkosto. Kuitenkin Suomessa elintaso on hyvä ja suurin osa taloudellisesti heikommin pärjäävistä vanhemmista pystyy huolehtimaan lapsistaan hyvin ja toisaalta taas kaikki rikkaiden perheiden lapset eivät elä turvallisessa ympäristössä. (Söderholm & Politi 2012, 86.)

Vuonna 2006 Stakes (entinen Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, nykyinen Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) teki yhteistyössä useiden eri toimijoiden kanssa selvityksen lastensuojeluasiakkuuden syistä ja taustoista. Tutkimuksen mukaan suurin yksittäinen taustatekijä oli vanhemman tai vanhempien jaksamattomuus. Muita syitä olivat esimerkiksi ristiriidat perheissä, riittämätön vanhemmuus, osamattomuus sekä mielenterveys- ja päihdeongelmat. (Karjalainen, Forsberg & Linnas 2012, 281.)

Älä lyö lasta! – Kansallinen lapsiin kohdistuva kuritusväkivallan vähentämisen toimitaohjelma vuosilta 2010 – 2015 puolestaan jakaa kuritusväkivallan käyttöön johtavat syyt kolmeen kategoriaan. Näitä ovat vanhemman väsymys ja siitä johtuva itsehillinnän pettäminen, mielenterveysongelmat tai päihteiden käyttö, jotka aiheuttavat väkivaltaista käsittelyä tai vanhempi kokee väkivallan olevan hyväksytty keino kasvattaa lasta. (Älä lyö lasta! 2010, 17.) Kaltoinkohtelun taustalla voi olla vanhemman uupumus, kiire, keinottomuus tai arjessa koettu yksinäisyys (Kannusta minut vahvaksi -hanke, n.d.). Lapsi voi olla ikään kuin näkymättömissä perheen arjessa. Vanhempi saattaa olla liian sitoutunut työelämään tai niin uupunut, ettei pysty olemaan emotionaalisesti läsnä lapsen elämässä. (Ammattilainen: tunnista lapsiin kohdistuva kaltoinkohtelu tai kuritusväkivalta ja puutu siihen n.d.) Syynä kaltoinkohteluun voi olla myös se, että vanhempi ei välttämättä huomaa tai ymmärrä lapsen perustarpeita (Söderholm & Politi 2012, 80). Mikään yksittäinen riskitekijä ei kuitenkaan automaattisesti merkitse kaltoinkohtelua, mutta riskitekijöiden kasaantuminen lisää sen mahdollisuutta. Riskitekijöiden tiedostaminen helpottaa kaltoinkohtelun tunnistamista. (Paavilainen & Flinck 2008, 3.)

2.6 Kaltoinkohtelun vaikutukset lapseen

Hyvinvoivalla lapsella on hyvät eväät kasvuun, oppimiseen ja kehittymiseen. Silloin lapsi on kiinnostunut ympäröivästä maailmastaan ja hän voi käyttää energiaansa leikkiin sekä oppimiseen. Lapsen itsetunto vahvistuu, kun hän kokee, että häntä arvostetaan ja hänet hyväksytään sellaisena kuin on. Hyvinvoiva lapsi uskaltaa yrittää ja omaksuu sosiaalisia taitoja arjessaan sekä nauttii tekemisestään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 15.) Voidakseen hyvin lapsi tarvitsee kasvunsa tueksi aikuisen, johon voi turvallisesti kiinnittyä ja joka vastaa hänen tarpeisiinsa. Lapsi tarvitsee läheisyyttä ja rakkautta kehittyäkseen. Lisäksi hän tarvitsee aikuisen asettamia rajoja. (Koivula 2004, 75.)

Kiintymyssuhteen häiriintyminen

Lapsen ja vanhemman välinen epänormaali vuorovaikutus voi johtaa lapsen turvattoomaan ja hajanaiseen kiintymyssuhteeseen (Kaltoinkohtelun ja kuritusväkivallan merkit ja tunnistaminen n.d.). Lapselle muodostuu kiintymyssuhteen malli jo varhaisten, vauvana koettujen, huolenpidon kokemusten myötä. Turvallinen kiintymyssuhde syntyy, kun lapsella on mahdollisuus näyttää tunteitaan ja hänen tarpeisiinsa vastataan. Hän tuntee ansaitsevansa huolenpitoa ja luottaa vanhemman saatavuuteen. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi on luottavainen ja utelias. Turvattomasti kiintynyt lapsi on oppinut erilaisen mallin ja hänellä on kielteinen käsitys itsestään, ympäröivistä aikuisista sekä vuorovaikutuksesta. Lapsi kokee olevansa arvoton ja hän on oppinut, ettei tunteita kannata näyttää. (Kalland 2004, 131.)

Turvaton kiintymyssuhde voidaan jakaa välttelevään ja ristiriitaiseen vuorovaikutusmalliin. Välttelevä kiintymyssuhde syntyy, kun aikuinen ei reagoi lapsen tarpeisiin. Lapsi on oppinut välttelemään negatiivisia tunteita, sillä ne ovat voineet aiheuttaa aikuisen vetäytymisen. Välttelevä kiintymyssuhde on saattanut syntyä vanhemman ollessa vaarallinen tai kun vanhempi ei kykene huolehtimaan edes itsestään. Lapsi on voinut joutua ottamaan vastuuta perheestä. Pahoinpitelevässä suhteessa lapsi oppii mukautumaan vanhemman tarpeisiin ja pyrkii näin välttämään pahoinpitelyä. Ulos-

päin lapsi voi vaikuttaa helpolta ja miellyttävältä. Lapsi, joka on oppinut olemaan tuntematta, ei aikuisenakaan pysty käsittelemään tunteitaan. Välttelevä kiintymyssuhde lisää hyväksikäytön, masennuksen ja itsetuhoisuuden riskiä. (Mts. 131 – 132.)

Toisinaan vanhemman käytös on ristiriitaista ja lapsen tarpeisiin vastataan aikuisen mielen, ei lapsen tarpeiden mukaan. Silloin lapsi kiinnittyy ristiriitaisesti. Hän ei pysty ennakoimaan aikuisen käytöstä, eikä hänelle muodostu keinoja, joilla hän saisi vanhemmalta positiivista huomiota. Tämä voi johtaa siihen, että lapsi pyrkii säätelemään aikuisen käytöstä esimerkiksi uhkailemalla ja manipuloimalla. Lapsi voi järjestää itse tilanteita, joilla hän saa aikuisen huomion. Huutamalla ja käyttämällä väkivaltaa lapsi saa aikuisen reagoimaan, eikä jää yksin. Kielteinenkin huomio on kehityksen kannalta parempi kuin huomiotta jättäminen. Tällainen kiintymyssuhde voi myöhemmin johtaa epäsosiaaliseen käyttäytymiseen, päihteiden käyttöön sekä lopulta syrjäytymiseen. Äärimmäisissä olosuhteissa lapsi oppii, ettei voi turvautua vanhempaan missään tilanteissa. Hän saattaa jopa dissosioida eli poistua henkisesti paikalta uhkaavan tilanteen yllättäessä, koska hän ei tiedä kuinka toimia. (Mts. 132 – 133.)

Lapsi saattaa olla myös ”kiinnittymätön”, jos hänen elämässään ei ole mitään pysyvää. Lapsen elämä on hajanaista, hänellä ei ole yhtään turvallista aikuista elämässään tai hän on voinut kokea useita sijoituksia. Tällainen lapsi ei ota kontaktia aikuiseen, vaan hän vetäytyy. Lapsen oireiluun liittyy ilmeettömyys ja puhumattomuus. Hän voi olla apaattinen eikä reagoi esimerkiksi kipuun itkemällä. Toisaalta lapsi voi hakea runsaasti huomiota ja hakeutua tuntemattomienkin ihmisten läheisyyteen. (Mts. 133.)

Kaltoinkohtelun ilmeneminen lapsessa

Kaltoinkohtelu aiheuttaa lapsessa erilaisia emotionaalisia, sosiaalisia sekä käyttäytymiseen liittyviä ongelmia ja se horjuttaa lapsen perusturvallisuuden tunnetta (Holmberg 2000, 14). Lapsi voi kokea olonsa turvattomaksi aikuisen käytöksen takia. Lapselle on erityisen haitallista, jos vanhempi, jota lapsi pitää lähimpänä turvanaan, on samanaikaisesti pelottava ja aiheuttaa henkistä ja fyysistä kipua. (Kannusta minut vahvaksi -hanke, n.d.)

Kaltoinkohtelu voi näkyä ulkoisina merkkeinä tai muutoksina olemuksessa ja käytöksessä (Kaltoinkohtelun ja kuritusväkivallan merkit ja tunnistaminen n.d.). Kaltoinkohtelun seurauksista fyysiset merkit ovat helpoimmin havaittavissa. Mustelmat, palovammat, luunmurtumat ja pään alueen vammat ovat yleisiä ruumiillisesta väkivallasta aiheutuneita vammoja. (Paavilainen & Pösö 2003, 78.) Henkisen väkivallan seuraukset ovat vaikeampia havaita, eikä sen ja laiminlyönnin haitallisuutta lapsen kehitykselle tiedosteta riittävästi (Kannusta minut vahvaksi-hanke n.d.). Pitkään jatkunut henkinen väkivalta on lapsen emotionaaliselle, sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle muita kaltoinkohtelun muotoja haitallisempaa (Älä lyö lasta! 2010, 35). Liukkonen mukaan Paavilainen toteaa, että vaikka henkinen väkivalta on todettu haitallisemmaksi kuin fyysinen väkivalta, voi yksittäinenkin fyysisen väkivallan teko tappaa (Liukkonen 2015).

Perheväkivaltaa kokeneiden lasten oireet voivat olla hyvinkin erilaisia. Oireiden laatuun vaikuttaa esimerkiksi perheen kokonaistilanne, lapsen ikä ja kehitystaso, persoonallisuus, väkivallan jatkuvuus, intensiteetti ja kesto sekä perheiden saama tuki. Lapsilla on eri ikävaiheissa erilaisia, ikävaiheelle tyypillisiä tapoja reagoida kokemaansa kaltoinkohteluun. Ne eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois, ja on ihan tavallista, että kouluiälle tyypillisiä oireita ilmenee myös leikki-iässä. Vauvaiässä tyypillisiä oireita on heikompi fyysinen terveys sekä syömis- ja univaikeudet. Vauvan vuorovaikutustaitojen ja motoriikan kehitys saattaa hidastua, ja vauva voi olla levottomampi, itkuisempi ja vaikeasti rauhoiteltavissa. Taustalla voi olla väkivaltaa tai epäjohtonmuokaista ja turvatonta reagointia lapsen tarpeisiin. (Holmberg 2000, 14.)

Leikki-ikäinen lapsi oppii mallista ja jäljittelee toiminnassaan aikuisia. Koettu väkivalta näkyy herkästi lapsen käytöksessä, esimerkiksi leikeissä tai sopimattomana kielenkäyttönä. (Mts. 15.) Lapsi ei välttämättä kykene leikkimään tai leikki voi olla sekavaa tai tuhoavaa (Kaltoinkohtelun ja kuritusväkivallan merkit ja tunnistaminen n.d.). Lapsen leikeissä saattaa olla myös esimerkiksi tappamiseen liittyviä aiheita. Jatkuva väkivalta saa lapsen leikin usein mekaaniseksi ja ilottomaksi. Koettu väkivalta vaikuttaa lapsen mielialaan ja leikki-ikäisillä onkin todettu usein masentuneisuutta ja jatkuvaa alakuloisuutta. Painajaisunet ja selittämättömät ja voimakkaat fobiat ovat yleisiä. (Holmberg 2000, 15.)

Leikki-iässä lapsilla alkaa olla ongelmia sosiaalisissa suhteissa. Lapsella voi olla vaikeuksia sopeutua kaveripiiriin ja päiväkodin tai koulun sääntöihin, jos hän ei ole tottunut sellaisiin kotonaan. Väkivaltaa kokenut lapsi voi ärsyntyä helposti ja käyttää väkivaltaa ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen. Joku toinen lapsi taas saattaa olla kaverien epäsuosiossa passiivisuutensa, arkuutensa ja sulkeutuneisuutensa vuoksi. Kummassakin tapauksessa lapsi on todennäköisesti yksinäinen ja kärsii omasta käytöksestään. Hän saattaa vapista, mennä piiloon ja änkyttää ilman selkeää syytä. Jo leikki-ikäisillä saattaa olla somaattisia oireita, kuten pää- tai vatsakipuja. Lapsi saattaa kokemansa trauman seurauksena taantua ikätasostaan ja esimerkiksi alkaa kastella alleen tai puhua vauvakieltä. (Mts. 15 – 16.) Lisäksi lapsella voi ilmetä tuhrimista (Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen 2008, 56). Hänellä voi olla ongelmia nukkumisen ja syömisen kanssa. Aikuista kohtaan lapsi voi olla hyvinkin takertuva tai vastakohtaisesti hyvin vetäytyvä. Levoton käytös on tyyppillistä kaltoinkohdellulle lapselle. (Kaltoinkohtelun ja kuritusväkivallan merkit ja tunnistaminen n.d.)

Seksuaalisesti hyväksikäytetyt lapset oireilevat usein samoin, kuin muissakin haavoittavissa kokemuksissa. Selvin oire hyväksikäytöstä on seksuaalinen puhe ja käyttäytyminen, jotka eivät kuulu lapsen ikätasoon. Lapsi voi kerrata kokemuksiaan leikeissään tai koettaa leikkiä muiden lasten kanssa leikkejä, joissa kosketellaan intiimialueita tai jäljitellään yhdyntää. Hän saattaa yrittää suudella tai hyväillä aikuista seksuaalisella tavalla. (Heikinheimo & Tasola 2007, 20.) Lapsi saattaa olla pelokas aikuisia tai jompaakumpaa vanhempaa kohtaan ja varoa kosketusta. Hän voi jopa pyrkiä vahingoittamaan itseään (Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen 2008, 55 – 56). Posttraumaattinen stressihäiriö (PTSD) on yleinen seuraus hyväksikäytöstä. (Heikinheimo & Tasola 2007, 20.) Maailman terveysjärjestön eli WHO:n tautiluokituksen mukaan se tarkoittaa häiriötä, joka kehittyy pitkittyneenä seurauksena luonteeltaan poikkeuksellisen uhkaavasta stressitilanteesta. (ICD-10 2016, Chapt. 5, F43.1.)

Fyysisiä oireita seksuaalisesta hyväksikäytöstä voivat olla mustelmat, turvotus tai haavat sukupuolielinten alueella. Varsinkin leikki-ikäisellä mustelmat ovat hyvin tavallisia muutenkin, mutta esimerkiksi reisien sisäpintaan, käsivarsiin tai selkään tulee harvemmin mustelmia ns. luonnollisesti. Vanhemmat tai lapsi itse saattavat antaa

vammoille selityksiä vastahakoisesti tai hakevat niihin apua viiveellä. Kuitenkin on tavallista, että hyväksikäyttötapauksissa ei ole selkeitä fyysisiä oireita, joiden avulla tapaus voitaisiin selvittää. (Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen 2008, 55.)

Lapsen kokema väkivalta, niin fyysinen, psyykkinen kuin seksuaalinenkin, vaikuttaa negatiivisesti lapsen minäkäsitykseen sekä itsetunnon kehitykseen. Itsetunnon ja minäkäsityksen kehitykseen lapsi tarvitsee esikuvia. Lapsi peilaa itseään vanhempiinsa ja omaksuu näin itselleen toimintatapoja, asenteita ja uskomuksia. (Holmberg 2000, 12 – 14.) Väkivaltaa kokenut lapsi oppii, että väkivallan käyttö on sallittua ja lapsen voi olla hyvin vaikea määritellä mikä on oikein ja mikä väärin (Kannusta minut vahvaksi-hanke, n.d.; Holmberg 2000, 13). Lapsi voi esimerkiksi kuritusväkivallan myötä kuvitella sen olevan oikeutettu tapa ratkoa ongelmia ja ristiriitoja (Älä lyö lasta! 2010, 35). On mahdollista, että hän tulee siirtämään tätä käyttäytymismallia omille lapsilleen, sillä vanhemmat, jotka ovat lapsuudessaan kokeneet väkivaltaa, käyttävät sitä usein myös omien lastensa kasvatuksessa (Kannusta minut vahvaksi-hanke, n.d.). Toisaalta iso osa tällaisista lähtökohdista tulevista ei kuitenkaan käytä väkivaltaa omassa lähipiirissään (Huhtalo ym. 2003, 11).

3 Lastensuojelu ja varhaiskasvatus lasten ja perheiden tukena

3.1 Lastensuojelu

Lastensuojelusta puhuttaessa se käsitetään usein nimensä mukaisesti lasten suojeluksi ja lastensuojeluviranomaisten toiminnaksi. Lastensuojelulla tarkoitetaan kuitenkin laajempaa kokonaisuutta ja se koskettaa kaikkia viranomaisia sekä tavallisia kansalaisia. (Mitä on lastensuojelu? 2016.) Lastensuojelu voidaan jakaa ehkäisevään lastensuojeluun sekä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvittäminen, avohuollon tukitoimet, lap-

sen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto, sijaishuolto sekä jälkihuolto. Ennaltaehkäisevä työ puolestaan on lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä, kun varsinaista lastensuojelun asiakkuutta ei ole. (L 417/2007, 3§; 3a§.)

Suomen ensimmäinen lastensuojelulaki säädettiin monien vaiheiden jälkeen vuonna 1936, huomattavasti myöhemmin kuin muissa pohjoismaissa. Tuolloinkin se oli vasta säännöstö huostaanotolle ja jatke köyhäinhoitolaeille eikä sisältänyt vielä mitään ennaltaehkäisevää tai asiakasta tukevaa säädäntöä. (Sinko 2004, 56.) Nykyisen lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (L 417/2007, 1§). Lastensuojelulain pääasiallinen tarkoitus on suojella lasta. Nykyinen lastensuojelulaki painottaa varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisevää työtä. (Karjalainen, Forsberg & Linnas 2012, 279.) Myös uusi sosiaalihuoltolaki korostaa ennaltaehkäisevää työtä. Sen yhtenä tavoitteena on siirtää sosiaalihuollon painopiste varhaiseen tukeen ja hyvinvoinnin edistämiseen korjaavien toimien sijaan. Uudistunut sosiaalihuoltolaki on tullut voimaan ja sovellettavaksi 1.4.2015 alkaen. (Sosiaalihuoltolaki uudistuu 2015, 3; 7.)

Ennaltaehkäisevä lastensuojelu

Lastensuojelulaissa ennaltaehkäisevän lastensuojelun tavoitteena on turvata ja edistää lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta (L 417/2007, 3a§). Ehkäisevä työ pyrkii turvaamaan lapsille hyvän lapsuuden edellytykset. Sen tavoitteena on kaikkien lasten kokonaisvaltainen hyvinvointi ja vastuu ennaltaehkäisevästä lastensuojelusta on useilla eri toimijoilla. (Törrönen & Vornanen 2004, 154; 159.)

Edistääkseen ja turvatakseen lasten ja nuorten hyvinvointia, kunnalla on lakisääteinen velvollisuus järjestää ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsella tai perheellä ei ole lastensuojelun asiakkuutta. Esimerkiksi opetuksessa, päivähoidossa, neuvoloissa ja muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa annettava tuki ja erityinen tuki ovat ehkäisevää lastensuojelua. (L 417/2007, 3a §.) Kunnalla on velvollisuus huolehtia, että järjestäessään ja kehittäessään lapsille ja lapsiperheille palveluja, niiden avulla tuetaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä tehtävässään. Palvelujen avulla tulisi saada selville lasten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve ja

niiden ilmetessä kunnan tulisi järjestää niitä tukevaa toimintaa. (Mt. 8 §.) Lailla lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta pyritään takaamaan lapselle hyvä hoito sekä kasvatus, joiden avulla turvataan lapsen tasapainoinen kehitys sekä hyvinvointi. Laki kieltää lapsen alistamisen, ruumiillisen kurituksen sekä muun loukkaavan kohtelun. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeellinen kasvuympäristö ja antaa hänelle ymmärrystä, turvaa sekä hellyyttä. (L 361/1983, 1§.)

Lasten edun ja oikeuksien toteutumista sekä elinolosuhteita, yhteiskunnallista päätöksentekoa ja oikeuksien toteutumista arvioi lapsiasiavaltuutettu. Lapsiasiavaltuutettu tekee aloitteita ja ohjeistuksia ja tuo tietoa lapsista viranomaisille ja lasten parissa työskenteleville sekä välittää päätöksentekoon lapsilta saamaansa tietoa. Toimiensa avulla hän pyrkii yhteistyössä muiden alan toimijoiden kanssa edistämään lapsen edun ja oikeuksien toteutumista yhteiskunnassa. (L 1221/2004, 1§; 2§.)

Lastensuojelun tarve voi vähentyä, kun varhaisessa vaiheessa huomataan lapsen tai perheen tarve tuelle kasvatukseen tai huolenpitoon liittyvissä asioissa. Jos jo peruspalveluissa lapsen tai perheen ongelmat havaittaisiin ja niihin tarjottaisiin tukea, saattaisi asioiden hoitoon riittää lievemmat apukeinot kuin varsinainen lastensuojelu. (Ehkäisevä lastensuojelu n.d.) Lapsen hyvinvointiin voidaan vaikuttaa monella tasolla. Perhe on lapsen kannalta merkittävin kasvuympäristö ja sen hyvinvointi vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Ongelmien muodostumista ja syvenemistä voidaan ehkäistä tukemalla vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Perheen lisäksi lapsen kasvuympäristöä ovat sukulaiset ja muut lapsen läheiset ihmiset, elinympäristö, instituutiot sekä toiminnot, kuten päiväkotit ja harrastukset. Näihin vaikuttamalla voidaan parantaa lapsen hyvinvointia. (Törrönen & Vornanen 2004, 159 – 160.)

Varsinais-Suomen osaamiskeskuksen selvityksessä tutkittiin millaisia ehkäisevän lastensuojelun kuntapalvelut ovat Varsinais-Suomessa. Kysely on lähetetty alueen kuntien sosiaali- ja terveydenhuoltoon, varhaiskasvatukseen, kulttuuri-, liikunta-, nuoris- ja koulutoimeen, poliisiin, Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin psykiatrialle sekä työhallintoon. (Karvinen 2013b, 11.) Tutkimukseen vastanneista 10 prosenttia oli sitä mieltä, että ennaltaehkäisevä lastensuojelu ei kuulu heidän toimialaansa (mts. 15). Tutkimuksessa selvitettiin, miten ennaltaehkäisevässä työssä olevat kokevat yhteistyön muiden toimijoiden kanssa. Kolmannes vastaajista koki yhteistyön varhaiskasva-

tuksen kanssa hyväksi. Kohtalaiseksi yhteistyön koki noin neljännes ja toimimattomaksi alle viisi prosenttia. Yhteistyön lastensuojelun kanssa puolestaan koki hyväksi vain viidesosa vastaajista, kohtalaiseksi yli 40 prosenttia ja toimimattomaksikin yli kymmenen prosenttia. (Mts. 28.)

Palvelutarpeen arviointi ja lastensuojeluilmoitus

Uusi sosiaalihuoltolaki on tuonut mukanaan palvelutarpeen arvioinnin. Mikäli esimerkiksi terveydenhuollon tai opetus- ja kasvatusalan ammattilainen saa työssään tietää henkilöstä, jolla on sosiaalihuollon tarve, on hänen ohjattava henkilö sosiaalipalvelujen piiriin tai henkilön suostumuksesta otettava yhteys sosiaalihuoltoon, jossa tuen tarve arvioidaan. Salassapitosäädökset eivät saa estää ilmoituksen tekemistä, jos henkilö ei pysty vastaamaan omasta terveydestään tai turvallisuudestaan, tai jos kyseessä on lapsen etu. (L 1301/2014, 35§.)

Palvelutarpeen selvittämisen perusteella arvioidaan, onko henkilöllä tuen tarvetta. Jos henkilö tarvitsee tukea, arvioidaan, onko tuen tarve luonteeltaan tilapäistä, toistuvaa tai pitkäaikaista. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta. Lastensuojelutarpeen selvittämisestä palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä säädetään lastensuojelulaissa. (Mt. 37§.) Jos ilmoitusvelvollinen henkilö on ollut palvelutarpeen arviointiin liittyen yhteydessä sosiaalityöntekijään ja ilmoittanut yhteydenoton syyt, ei lastensuojeluilmoitusta tarvitse tehdä näiden syiden takia (mt. 35 §).

Sosiaalihuoltolaissa erityistä tukea tarvitsevalle lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiaa, jonka kasvuolosuhteet ovat vaarantuneet eivätkä ole hyväksi tämän kehitykselle tai joka omalla käytöksellään vaarantaa oman kehityksensä. Lapsi on erityisen tuen tarpeessa, mikäli hänellä on vaikeuksia saada sosiaali- ja terveystalvcluja vaman tai sairauden, päihteiden käytön tai usean yhtäaikaisten tuen tarpeen tai syyn takia. (Mt. 3§.)

Lastensuojeluasia alkaa hakemuksesta tai kun sosiaalityöntekijän tietoon on tullut lapsi, joka saattaisi tarvita lastensuojelua (L 417/2007, 26§). Lastensuojelulain 25 §

velvoittaa esimerkiksi sosiaali- ja terveyshuollossa, opetus-, nuoriso- tai poliisitoimessa työskenteleviä ilmoittamaan kunnan sosiaalilautakunnalle, jos he ovat työssään saaneet tietää lapsesta, jonka elinolosuhteet, tarpeet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Salassapitosäännökset eivät silloin estä ilmoituksen tekemistä. Lastensuojeluilmoituksen lisäksi ilmoitus on tehtävä poliisille, jos epäillään seksuaalirikosta tai muuta rikoslaissa säädettyä henkeen ja terveyteen kohdistuvaa tekoa. (Mt. 25§.)

Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä on lastensuojeluasian ilmitulon jälkeen aloittanut tarvittavat toimet. Sosiaalityöntekijä on ryhtynyt joko kiireellisiin lastensuojelutoimenpiteisiin tai lastensuojelutarpeen selvityksen myötä todennut, että lapsi tarvitsee lastensuojelua. Syynä voi olla se, että lapsen kasvuolot eivät ole turvalliset ja ne eivät ole hyväksi lapsen kehitykselle, lapsi omalla käytöksellään vaarantaa terveytensä tai lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia. Kiireellisen lastensuojelun tarve tulee arvioida viipymättä ja kiireettömissäkin tapauksissa on 7 arkipäivän kuluessa päätettävä, aloitetaanko lastensuojelutarpeen selvitys. Selvityksen on valmistuttava 3 kuukauden kuluessa. Lastensuojelutarpeen selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteet ja huoltajien tai muiden kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuudet huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Arvioinnin yhteydessä sosiaalityöntekijä voi olla yhteydessä lapsen läheisiin tai eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin. (Mt. 26§; 27§.)

3.2 Varhaiskasvatus osana lastensuojelutyötä

Päivähoito on yksi yleisimmin käytettyjä lapsiperheiden palveluita ja se on tärkeä osa perheiden arkea (Koivula 2004, 79). Suurin osa suomalaisista lapsista osallistuu joko julkiseen tai yksityiseen varhaiskasvatukseen. Vuonna 2013 63 prosenttia 1 – 6-vuotiaista lapsista on ollut varhaiskasvatuksessa. (HE 80/2015.) Varhaiskasvatuslain tarkoituksena on taata kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen (L 36/1973, 2a§). Varhaiskasvatus tarkoittaa lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuutta. Toiminta on pedagogista, suunnitelmallista ja tavoitteellista. (Mt. 1§.) Varhaiskasvatuslain mukaan päivähoidon tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista kehitystä ja hyvinvointia yhdessä vanhempien kanssa ja tukea heitä kasvatustehtävässään. Varhaiskasvatuksessa pyritään esimerkiksi tukemaan oppimisen

edellytyksiä sekä toteuttamaan pedagogista toimintaa leikin, liikunnan, taiteiden ja kulttuurin avulla. Yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarpeet ja järjestää tarvittavaa tukea moniammatillisessa yhteistyössä. (Mt. 2a§.)

Suomalaista varhaiskasvatusta ohjaa valtakunnallinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jonka tavoitteena on edistää lasten hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Se sisältää varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 7.) Tämän lisäksi toimintaa ohjaavat esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, kunnan tai kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma sekä päiväkodin oma varhaiskasvatussuunnitelma (mts. 9). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita uusitaan parhaillaan, ja uusi asiakirja otetaan käyttöön vuonna 2017 (Vasu-asiakirja 2015).

Vuodesta 1996 kaikilla alle kouluikäisten lasten vanhemmilla on ollut oikeus subjektiiviseen päivähoitoon. Subjektiivisella päivähoito-oikeudella tarkoitetaan vanhempien oikeutta lasten päivähoitoon sosioekonomisesta asemasta tai asuinpaikasta riippumatta. (Pekuri 2014, 25.) Nykyinen hallitus on kuitenkin päättänyt subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamisesta. Tämä tarkoittaa varhaiskasvatusoikeuden muuttamista osa-aikaiseksi, eli lapsella on oikeus hoitoon 20 tuntia viikossa. Tämä päätös rajoittaa lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen, mikäli vanhemmat eivät työskentele tai opiskele täysipäiväisesti. Käytännössä tämä vaikuttaa sellaisten päiväkotikäisten lasten päivähoito-oikeuteen, joiden perheissä hoidetaan pienempää lasta perhevapailla ja muilla etuuksilla tai toinen vanhempi on työttömänä. Kunnat voivat kuitenkin itse päättää, järjestävätkö ne varhaiskasvatusta laajempaa kuin mitä laki velvoittaa. (HE 80/2015.)

Subjektiivisen päivähoito-oikeuden lisäksi nykyinen hallitus on päättänyt ryhmäkokojen kasvattamisesta (Varhaiskasvatuslaki n.d.). Tällä hetkellä yhdellä varhaiskasvatuksen ammattilaisella saa olla vastuullaan seitsemän yli 3-vuotiasta ja neljä alle 3-vuotiasta lasta. Yli 3-vuotiaita osapäiväisessä hoidossa olevia lapsia yhdellä varhaiskasvattajalla saa puolestaan olla 13. (A 239/1973, 6§.) Hallitus on muuttanut asetusta lasten päivähoidosta, ja 1.8.2016 alkaen yhdellä varhaiskasvatuksen ammattilaisella voi olla vastuullaan kahdeksan yli 3-vuotiasta lasta. (Varhaiskasvatuslaki n.d.). Varhais-

kasvatuksen ammattilaisella tarkoitetaan henkilöä, jolla on sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetun lain mukainen ammatillinen kelpoisuus (L 36/1973, 4a§).

Kasvatuskumppanuus

Lastensuojelulain mukaan vastuu lapsen hyvinvoinnista ja tasapainoisesta kehityksestä on ensisijaisesti vanhemmilla. Lain mukaan lasten ja perheiden kanssa työskentelevien viranomaisten on tuettava vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja tarjottava apua riittävän varhaisessa vaiheessa. Tarpeen niin vaatiessa lapsi ja perhe tulee ohjata lastensuojelun piiriin. (L 417/2007, 2§.) Vanhemmilla on myös laissa määritetty vastuu lapsen elatuksesta. Siihen kuuluu lapsen tarpeiden tyydyttäminen kokonaisvaltaisesti. Esimerkiksi hoito ja koulutus sekä niiden kustannukset kuuluvat vanhemman vastuulle. (L 704/1975, 1§). Lapsella on oikeus saada elatus vanhemmiltaan siihen saakka, kunnes hän on täysi-ikäinen (mt. 3§).

Koti ja päivähoito ovat lapsen ensisijaisia kasvuympäristöjä ja parhaassa tapauksessa varhaiskasvatus on näiden lapselle tärkeiden kasvuympäristöjen välistä kasvatuskumppanuutta (Huhtanen 2004, 192; Koivula 2004, 81). Vanhemmat ovat oman lapsensa asiantuntijoita. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on puolestaan koulutuksensa antama ammatillinen tieto ja osaaminen sekä vastuu toimivasta yhteistyöstä ja kasvatuskumppanuuden muodostamisesta. Kasvatuskumppanuus tarkoittaa, että vanhemmat ja henkilöstö sitoutuvat tukemaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Kasvatuskumppanuuden avulla lapsen tarve erityiseen tukeen pyritään näillä osa-alueilla tunnistamaan mahdollisimman varhain. Kasvatuskumppanuuden perustana ovat lapsen tarpeet. Kasvattajien ja vanhempien välisessä yhteistyössä kasvatuskumppanuus on otettava huomioon myös ongelmatilanteissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 31 – 32.)

Lapsen etu, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä sekä perhe- ja yksilökohtainen ehkäisevä ja korjaava lastensuojelutyö ovat lastensuojelulain tavoitteena. Tästä näkökulmasta varhaiskasvatuksessa työskennellään lastensuojelulain määrittämissä tehtävissä. (Eriksson & Arnkil 2009, 33.) Päiväkodissa lapsia ja vanhempia tavataan päivittäin. Päivähoidolla onkin keskeinen asema perheiden arjen seuraamisessa ja siksi se on luonteva paikka ennaltaehkäisevälle työlle. (Lastensuojelun ja päivähoidon

yhteistyötä kehitettävä 2012.) Hyvässä kasvatuskumppanuudessa varhaiskasvatuksen työntekijät tuntevat perheet ja heidän arkensa. Sen takia varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli lasten ja perheiden tukemisessa. Perheiden ongelmat näkyvät päiväkodissa lasten käytöksessä. (Paavilainen & Pösö 2003, 104.)

Varhaiskasvatuksessa lapsen tuen tarvetta arvioidaan yhdessä vanhempien kanssa perustuen molempien osapuolien havaintoihin. Lapsella voi olla tarvetta tuelle esimerkiksi fyysisessä, kognitiivisessa, sosiaalisessa tai tunne-elämän kehityksessä. Tuen tarve voi tulla kasvuoloista, joissa lapsen kehitys ja terveys ovat vaarantuneet. Varhaiskasvatuksen tukitoimien tulisi alkaa heti, kun tuen tarve on tullut ilmi ja tarvittaessa käännyttään muiden asiantuntijoiden puoleen. Asioista on sovittava yhdessä vanhempien kanssa. Tavoitteena on, että lapsi saa tukea mahdollisimman varhain eikä tuen tarve kasaannu. Tukea pyritään antamaan muokkaamalla toimintaympäristöä sekä toimintaa sitä tarvitsevalle lapselle sopivaksi sekä lisäämällä arjen kuntouttavia osa-alueita. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 35 – 36.)

Moniammatillinen verkostotyö

Laadukas varhaiskasvatus edellyttää monitahoista yhteistyötä. Moniammatillista verkostotyötä tehdään kaikkien lasta ja perhettä palvelevien tahojen kanssa ja näitä ovat esimerkiksi opetus-, sosiaali-, terveys-, kulttuuri- ja liikuntatoimi, yksityiset palveluntuottajat, seurakunnat, järjestöt sekä oppilaitokset. Lastenneuvolatoiminnan ja varhaiskasvatuksen yhteisenä tavoitteena on seurata lapsen kehitystä yhdessä vanhempien kanssa ja ohjata perhettä muihin palveluihin, mikäli sellaiselle on tarve. Yksi verkostotyön päätavoitteista on ongelmien huomaaminen sekä niihin puuttuminen mahdollisimman varhain. Yhteiset käytännöt lastensuojelun, perheneuvolan, perhetyön sekä muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa tulee olla sovittuna siltä varalta, että tarvitaan yhteistä neuvottelua jonkun lapsen asioista tai tarvitaan viranomaisen puuttumista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 10.)

Latvala ja Seppänen ovat opinnäytetyössään tutkineet varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyötä. Tutkimuksessa tuli ilmi, että varhaiskasvatuksen työntekijöitä ei ole kovinkaan paljon opastettu ottamaan yhteyttä lastensuojeluun tilanteissa, joissa heillä herää huoli. Jos huoli ei vaadi lastensuojeluilmoitusta, asiaa pohditaan työkave-

reiden ja esimiehen kanssa. Osa työntekijöistä ei tiennyt mahdollisuudesta konsultoida lastensuojelua. Tutkimuksessa ilmeni, että lastensuojelu toivoo varhaiskasvatukselta matalan kynnyksen yhteydenottoja ennen kuin tilanne pahenee. (Latvala & Seppänen 2015, 27 – 28.) Tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijät näkivät varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyön melko niukkana. (Mts. 31.) Opinnäytetyössä varsinkin lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen väliseen tiedottamiseen liittyvät asiat olivat nousseet esiin. Varhaiskasvattajat kokevat saavansa tiedon lastensuojelun asiakkaana olevasta lapsesta pääasiassa vanhemmilta. He toivoivat saavansa tietoa myös lastensuojelulta. Tietoa he toivoivat saavansa myös siitä, kuinka asia etenee, kun he ovat tehneet lastensuojeluilmoituksen. (Mts. 34.) Osa varhaiskasvatuksen työntekijöistä ei tiennyt, että heidät voidaan uuden lakimuutoksen mukaan kutsua kuultavaksi ilmoituksen tehtyään. Varhaiskasvattajat toivoivat myös saavansa lisää tietoa lastensuojelun käytännöistä. (Mts. 35 – 36.)

Karvinen pyrki tutkimuksessaan selvittämään, mitkä tekijät edistävät ja mitkä rajoittavat toimialojen välistä, moniammatillista yhteistyötä ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa. Edistävinä tekijöinä tutkimuksessa ilmeni asenne, osaaminen, rakenteelliset tekijät, tuttuus, toimintatavat ja luottamus. Vastaavasti rajoittavina tekijöinä nähtiin rakenteelliset tekijät, asenteet, osaamisen puute, puutteet toimintatavoissa, tuntemattomuus ja pelko. (Karvinen 2013a, 35.) Asenteet olivat tutkimuksen yleisin maininta yhteistyöhön vaikuttavista tekijöistä ja se oli selvästi yleisin maininta edistävästä tekijöistä. (Mts. 36.) Yhteistyötä edistävinä tekijöinä mainittiin mm. avoimuus, toisen osapuolen arvostaminen, motivaatio ja halu yhteistyöhön. Rajoittavina asenteellisina tekijöinä puolestaan mainittiin esimerkiksi ennakkoluulot, itsekkyys ja työntekijöiden käsitys arvostuksen ja luottamuksen puutteesta. (Mts. 37.) Toiseksi yleisin maininta olivat rakenteelliset tekijät. Ne nähtiin useammin rajoittavana kuin edistäjänä. (Mts. 36.) Rajoittavina rakenteellisina tekijöinä oli mainittu esimerkiksi kiire, työntekijöiden vaihtuvuus sekä resurssien puute. Myös liian tiukka vaitiolovelvollisuus mainittiin rajoittavana tekijänä. (Mts. 42 – 43.) Kolmanneksi yleisin maininta oli osaamattomuus ja osaamisen puute. Osaaminen edistää yhteistyötä. Osaamisen puute puolestaan rajoittaa, ja tutkimuksessa mainittiin mm. tiedonpuute tukitoimien mahdollisuuksista, salassapidon väärinkäyttö sekä vuorovaikutustaitojen puute. (Mts. 46.)

3.3 Kaltoinkohtelun tunnistaminen ja puuttuminen varhaiskasvatuksessa

Usein lapsi, joka on kokenut esimerkiksi väkivaltaa, ei itse pyydä apua. Lapsi ei välttämättä tiedä, mikä kuuluu normaaliin lapsuuteen ja perhe-elämään. Voi olla, että lapsi tiedostaa väkivallan olevan väärin, mutta hänellä ei ole kykyä hakea apua tai puhua asiasta muille ihmisille. Siksi on tärkeää, että lasten kanssa työskentelevät tuntevat lapsen normaalin kehityksen ja tunnistavat väkivallan merkkejä ja oireita. Jotta kaltoinkohteluun puuttuminen on mahdollista, on sitä ensin osattava epäillä. (Paavilainen & Pösö 2003, 75.) Lastensuojelun asiakkuuden piiriin tulee kuitenkin jatkuvasti lapsia, joilla on ollut ongelmia pitkään, mutta niitä ei ole tunnistettu tai niihin ei ole osattu puuttua (Karjalainen ym. 2012, 287).

Karjalainen ja muut ovat koonneet lastensuojelun ilmoitusprosessin pääkohdat. Ensimmäinen kohta on havainnoida lasta. Seuraavaksi tulisi keskustella asioista ja vaihtaa ajatuksia työkavereiden kanssa. Tarvittaessa voi pyytää neuvoja muilta asiantuntijoilta tai lastensuojelusta. Mikäli lapsesta on huoli, tulee vanhempien kanssa keskustella tilanteesta ja lastensuojeluilmoituksen tarpeesta. Seuraava vaihe on lastensuojeluilmoituksen tekeminen. (Karjalainen ym. 2012, 286.)

Varhainen puuttuminen ja huolen puheeksiotto

Varhaisen puuttumisen käsitettä käytetään erityisen tuen tarpeen kontekstissa. Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan aikuisen puuttumista lapsen tilanteeseen silloin, kun huoli herää. Huoli voi syntyä esimerkiksi lapsen hyvinvointiin, kehitykseen tai kasvuolosuhteisiin liittyen. (Huhtanen 2004, 188.) Varhainen puuttuminen sisältää sekä ennaltaehkäisevää, ohjaavaa, että korjaavaa toimintaa (mts. 206). Varhaisen puuttumisen tavoitteena on ennaltaehkäistä mahdollisia lapsen elämään vaikuttavia negatiivisia tekijöitä sekä vastata lapsen erityisen tuen tarpeisiin. Päiväkotikäisten lasten kohdalla päivähoito on olennainen varhaisen puuttumisen toimintaympäristö. Päivähoidossa pyritään ennalta ehkäisemään ongelmia ja auttamaan erityistä tukea tarvitsevia lapsia erilaisilla korjaavilla toimenpiteillä. (mts. 189 – 190.)

Päivähoidossa lasten ongelmat tulevat ilmi lapsen käyttäytymisestä, sosiaalisista taidoista tai oppimisen vaikeuksista. Erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä kasvaa

koko ajan. (Mts. 203.) Vuonna 2013 kunnallisessa päivähoidossa olevista lapsista 8 prosentilla, eli 16 800 lapsella, oli tarve erityiseen tukeen (Lasten päivähoito 2013 – kuntakyselyn osaraportti, 1). Jos otetaan huomioon lapset, joilta puuttuu lausunto tuen tarpeesta, nousee määrä 35 prosenttiin. Lasten tuen tarpeet ovat erilaisia, ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee havainnoida lasten käytöstä sekä tukea lapsia heidän erityisen tuen tarpeessaan. Varhaista puuttumista on tämän tunnistaminen ja siihen vastaaminen. (Huhtanen 2004, 203.)

Kun työntekijä kohtaa kaltoinkohdellun lapsen, hänen tulee kertoa lapselle, että tämä voi luottaa työntekijään (Holmberg 2000, 21). Lapselle ei kuitenkaan tule luvata olla kertomatta kenellekään, koska todennäköisesti tämän lupauksen työntekijä joutuu pettämään (mts. 19). Lapsi ei yleensä osaa tai uskalla ottaa asiaa puheeksi, sillä lapsi suojelee vanhempiaan. Työntekijän on otettava asia puheeksi ja annettava lapselle mahdollisuus kertoa asiasta. Painostaessa lapsi helposti vetäytyy. Mikäli lapsi ei halua puhua, aikuinen voi havainnoida lapsen leikkiä, sillä lapsi kertoo asioista usein leikin avulla. Aikuinen voi myös osallistua leikkiin, jolloin hän saa muodostettua paremman suhteen lapseen ja lapsi saa purettua tilanteen aiheuttamaa stressiä. Aikuisen tehtävänä on antaa lapselle aikaa jättämättä tätä kuitenkaan liiaksi yksin. On tärkeää, että aikuinen on lähellä, kun lapsi sitä haluaa. (Mts. 22 – 23.)

Mikäli aikuinen epäilee lapsen kaltoinkohtelua, on tärkeää kysyä asiasta suoraan vanhemmilta. Heiltä on oleellista kysyä, miten he toimivat vanhempina ja kasvattavat lapsiaan. On huomattu, että moni vanhempi kertoo asiasta, kun siitä kysytään. Luottamuksellisen keskusteluilmapiirin luominen on tärkeää ja on hyvä pitää yllä jatkuvaa keskusteluyhteyttä vanhemmuudesta ja lasten kasvatuksesta. Silloin vaikeistakin asioista puhuminen ja niihin puuttuminen on helpompaa. (Kaltoinkohtelun ja kuritusväkivallan merkit ja tunnistaminen n.d.)

Varhaisessa puuttumisessa keskeistä on huolen puheeksi ottaminen. Olennaista on, että työntekijä ottaa puheeksi oman huolensa, ei lapsen ja perheen ongelmia. Kun työntekijä ottaa oman huolensa puheeksi, hän hakee perheeltä yhteistyötä huolen vähentämiseksi. Huolen puheeksi ottaminen voi kuitenkin olla vaikeaa ja työntekijä saattaa pelätä asian esille tuomista, lykätä puheeksi ottamista ja toivoa jonkun muun tarttuvan asiaan. Huolesta puhumista voi lykätä esimerkiksi pelko vanhempien loukkaantumisesta. (Eriksson & Arnkil 2009, 7 – 8.)

Huolen puheeksioton menetelmä auttaa työntekijää puuttumaan tilanteeseen (mts. 7). Menetelmä sopii käytettäväksi, kun huoli halutaan ottaa puheeksi lapsen vanhempien kanssa. Menetelmän avulla asian puheeksi ottaminen perhettä kunnioittaen on helpompaa ja samalla lapselle ja perheelle osoitetaan, että heitä halutaan auttaa. Huolen puheeksiotto on keskustelu, jolla pyritään luomaan yhteistyö lapseen liittyvän huolen minimoimiseksi. (Mts. 12.) Huolen puheeksiottoa helpottaa havaintojen kirjaaminen. Silloin työntekijällä on konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka lapsi toimii erilaisissa tilanteissa ja vanhemman on helpompi hahmottaa, mistä työntekijän huoli syntyy. Asioiden ylös kirjaaminen selkeyttää myös omia ajatuksia. Huolesta puhuttaessa on tärkeää käyttää arkikieltä ja konkreettisia esimerkkejä. (Mts. 22 – 24.)

Tukena voi käyttää huolen vyöhykkeistöä. Sen avulla voi arvioida huolen astetta, omien keinojen riittävyttä sekä lisävoimien tarvetta. Huolen vyöhykkeistö on neliportainen asteikko, jossa huolen vyöhykkeet etenevät huolettomasta tilanteesta pienen huoleen, ja harmaan vyöhykkeen kautta suureen huoleen. Huolen vyöhykkeistön avulla helpotetaan eri ammattiryhmien yhteistyötä puhumalla samaa kieltä. (Mts. 25.)

Huolen heräämisestä lastensuojeluilmoitukseen

Varhaiskasvatuksen työntekijä on ilmoitusvelvollinen, mikäli hän havaitsee puutteita lapsen hoidossa ja huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa tai lapsen oma käytös edellyttää lapsen palvelutarpeen arviointia tai lastensuojelutarpeen selvitystä. Työntekijän on ilmoitettava poliisille, mikäli hänellä on syytä epäillä, että lapseen on kohdistunut seksuaalirikos tai henkeen ja terveyteen kohdistunut rikoksena rangaistava teko. (L 417/2007, 25§; L 1301/2014, 35§.) Lastensuojeluilmoitus voi olla ratkaiseva lapsen kannalta ja siitä on hyvä keskustella vanhempien kanssa. Lapselle on tärkeää, että kaltoinkohtelu tunnustetaan ja avunsaanti alkaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Karjalainen ym. 2012, 285 – 286.) Jos kyseessä on rikos ja on olemassa riski, että lapsi joutuu ilmoituksen myötä vaaraan, on hyvä keskustella poliisin ja lastensuojelun kanssa vanhemmille ilmoittamisesta. Epäilty voi tiedon saatuaan uhkailla lasta tai hävittää todisteita. Mikäli työntekijä epäroi lastensuojeluilmoituksen ja poliisi-

sille ilmoittamisen tarpeellisuutta, voi hän konsultoida lastensuojelua tai poliisia mainitsematta lapsen nimeä. (Seksuaali- ja pahoinpitelyrikosepäilyjen ilmoitusvelvollisuus 2015.)

Ruponen, Vuorio & Örn (2012, 17) ovat opinnäytetyössään tutkineet päiväkodin työntekijöiden kokemuksia huolen heräämisestä sekä lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Tutkimuksessa ilmeni, että yleisin syy lastensuojeluilmoituksen tekoon on lapsen hakutilanteissa päihteiden vaikutuksen alaisena oleva vanhempi. Toiseksi yleisin syy oli lapsen puutteellinen hoito. (Mts. 28.) Lastensuojeluilmoituksen tekeminen aiheutti tutkittavissa ristiriitaisia tunteita ja se koettiin henkisesti raskaaksi. Kynnys lastensuojeluilmoituksen tekoon oli tutkimuksen mukaan korkea. (Mts. 31.)

Peruspalveluiden työntekijöille lastensuojeluilmoituksen tekeminen ei ole viikoittaista, joten lastensuojeluilmoituksen tekemistä saatetaan miettiä pitkään, varsinkin jos yhteistyö lastensuojelun kanssa ei ole toimivaa. Ilmoituksen tekoa saattaa estää pelko turhasta ilmoituksesta tai lapsen huostaanotosta. (Eriksson & Arnkil 2009, 33.) On muistettava, että päivähoidon työntekijöiden tehtävänä ei olekaan arvioida, onko tarvetta lastensuojelulle, vaan tärkeintä on, että huoli on annettu lastensuojelun arvioitavaksi (Heinämäki 2005, 82). Ilmoituksen myötä lastensuojelun työntekijä selvittää tilannetta ja aloittaa tarvittavat tukitoimet. Mitä aikaisemmin ilmoitus tehdään, sitä lievemmillä apukeinoilla lasta voidaan auttaa. Vain äärimmäisissä tilanteissa lastensuojeluilmoitus johtaa huostaanottoon. (Eriksson & Arnkil 2009, 33.) Lastensuojeluilmoitusta on erityisen tärkeää miettiä silloin, kun on kyse vanhemman päihde- tai mielenterveysongelmasta tai jos lapsella on selittämättömiä ruhjeita ja vammoja. Mikäli vanhemmat eivät tule sovittuihin tapaamisiin tai he kieltävät lapsen oireet, on syytä arvioida lastensuojeluilmoituksen mahdollisuus. (Karjalainen ym. 2012, 286.)

Sinkkonen kertoo Merja Ojansivun toteavan Helsingin Sanomien artikkelissaan 9.4.2001, että erittäin harvoin lasten pahoinpitelyt johtavat poliisitutkintaan ja käsittelyihin tuomioistuimissa, vaikka lääkäreiden mukaan pahoinpitelyjä tapahtuu useita kymmeniä vuodessa. Sinkkonen toteaa, että sekä sosiaali- että terveydenhuollossa saatetaan empiä poliisille ilmoittamista pahoinpitelyepäilyistä. Tämän hän arvelee johtuvan siitä, että monet eivät ole varmoja epäilyistään tai pohtivat vaitiolovelvollisuuttaan. Yksi syy voi olla se, että pelätään luottamuksellisen suhteen menetystä.

Hän peräänkuuluttaa aikuisten velvollisuutta toimia lapsen oikeuksien ja edun turvaajana, vaikka se vaatisikin vaikeampia ratkaisuja, koska lapsi ei itse sitä voi tehdä. (Sinkkonen 2001, 150 – 152; 155.)

Tunnistamisen ja puuttumisen esteitä

Lasten kaltoinkohtelu on vaikea aihe lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Kynnys puuttua voi olla suuri, sillä työntekijät voivat pelätä perheen yksityisiin asioihin puuttumista. Epäily kaltoinkohtelusta voi heidän mielestään olla liian heikko tai he eivät uskalla ja osaa puuttua kaltoinkohteluun. Perhe voi suojella yksityisyyttään tarkoin tai mahdollisesti kieltää kaiken. Voi olla, että työntekijä ei välttämättä tunnista väkivallasta aiheutuneita oireita lapsessa ja tämän käytöksessä. Työntekijät saattavat sulkea silmänsä näkemältään ja ajatella perheen ongelmien johtuvan esimerkiksi hetkellisestä väsymyksestä tai taloudellisista ongelmista ja menevän ohi itsestään. (Paavilainen & Pösö 2003, 77 – 78.) Varsinkin laiminlyönnin tunnistaminen on usein haastavaa, sillä on vaikeampi nähdä asioita, joita ei ole, kuin asioita, joita on. Lapsen laiminlyönti ei ole saanut yhtä paljon näkyvyyttä kuin esimerkiksi fyysinen pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö ja siksi voidaankin puhua käsitteestä neglect of neglect, laiminlyönnin laiminlyönti. Tällä tarkoitetaan sitä, että laiminlyöty lapsi joutuu myös viranomaisen ja muiden aikuisten laiminlyömäksi. (Söderholm & Politi 2012, 77 – 78.)

Söderholm ja Kivitie-Kallio ovat listanneet syitä, jotka saattavat olla esteenä kaltoinkohteluun puuttumiseen ja lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Taustalla olevia tekijöitä voivat olla esimerkiksi koulutuksen ja koulutuksen puute ja siitä johtuva kyvyttömyys tunnistaa kaltoinkohtelua, pelko vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta tai riittämätön tieto ilmoitusvelvollisuudesta tai siitä, kenelle ja kuinka ilmoitus tehdään. Syynä voi olla pelko ilmoituksesta koituvista seurauksista niin lapselle, huoltajille kuin ilmoituksen tekijälle. Taustalla voi olla myös pelko aiheettomasta ilmoituksesta tai perheen luottamuksen menettämisestä. Lisäksi henkilön omat negatiiviset kokemukset aikaisemmista ilmoituksista voivat olla syynä ilmoituksen tekemättä jättämiseen. Lisäksi henkilö voi emotionaalisesti kieltää havaitsemansa kaltoinkohtelun. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 17.)

Varhaiskasvatuksessa ryhmäkoolla on merkitystä. 1.8.2016 alkaen yli 3-vuotiaiden ryhmässä lapsimäärä voi lain mukaan nousta 24 ja osa-aikaisten lasten ryhmässä määrä voi olla jopa 39. Suuri ryhmä heikentää varhaiskasvatuksen laatua. Suuressa ryhmässä yksittäiselle lapselle on vähemmän aikaa ja lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen, havainnoiminen sekä oppimisen ja kehityksen tukeminen on haastavaa. (Kalliomaa & Iivonen 2015.) Suomen sosiaali- ja terveysalan ammattijärjestö Tehtyn vuonna 2011 tehdyn selvityksen mukaan alle 3-vuotiaiden ryhmässä työskentelevistä 59 % kertoi työskentelevänsä yli 12 lapsen ryhmässä, ja yli 3-vuotiaiden ryhmässä työskentelevistä 41 % ilmoitti työskentelevänsä 22 - 27 lapsen ryhmässä. Tällä hetkellä alle 3-vuotiaita ryhmässä saa olla 12 ja yli 3-vuotiaita 21. (Siitonen 2011, 22.) Vastaajista 81 % oli sitä mieltä, että ryhmien enimmäiskoko olisi säädettävä lailla. Vastauksia perusteltaessa päällimmäisenä oli noussut esille turvallisuus sekä laatu. Vastauksissa ilmeni myös lapsen etu sekä hyvinvointi, melun ja levottomuuden tuomat haasteet suurissa ryhmissä sekä henkilökunnan voimavarat ja kuormitus. Tämän lisäksi yksilöllisyys ja vastuullisuus, henkilökunnan työrauha sekä jaksaminen sekä lapsilähtöisyyden puute ja ryhmän hallinnan haasteet suuressa ryhmässä esiintyivät vastauksissa perusteluina. (Mts. 24.) On todettu, että lasten ja aikuisten suhdeluku sekä ryhmäkooko vaikuttavat lasten kehitykseen, oppimiseen, terveyteen sekä turvallisuuteen. Suuri lapsiryhmä lisää vaaratilanteita, kaltoinkohtelun riskiä sekä stressin määrää. Se lisää lasten käytöshäiriöitä sekä aggressiivisuutta. (Mts. 17 – 18.)

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyö käsittelee lasten kaltoinkohtelua ja aihetta tarkasteltiin päiväkodin työntekijöiden näkökulmasta. Tarkoituksena oli selvittää, kuinka paljon päiväkodin työntekijät ovat työssään kohdanneet lapsen kaltoinkohtelua ja millaista se on ollut. Lisäksi haluttiin selvittää, millaisia haasteita ja edistäviä tekijöitä kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen liittyy ja miten työntekijät kokevat oman osaami-

sensa. Kaltoinkohtelu käsitteenä on laaja ja koska tutkimus käsittelee sitä varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulmasta, aihe on rajattu koskemaan päiväkotikäisiä lapsia.

Tutkimuskysymykset ovat:

- Kuinka paljon ja millaista kaltoinkohtelua päiväkodin työntekijät ovat töössään kohdanneet?
- Millaisia kokemuksia työntekijöillä on kaltoinkohtelun tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta?
- Millaisia haasteita ja edistäviä tekijöitä liittyy kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen?

Idea opinnäytetyöhön saatiin Ensi- ja turvakotien liiton Kannusta minut vahvaksi -hankkeesta. Lasten kaltoinkohtelu on aiheena kiinnostava ja ajankohtainen ja se yhdistää hyvin sosionomin mahdollisuudet työskennellä sekä varhaiskasvatuksen että lastensuojelun kentällä. Vaikka opinnäytetyötä ei tehty varsinaisessa yhteistyössä, oli hienoa saada aihe työelämästä, sillä se sai aiheen tuntumaan entistä tärkeämmältä.

Kannusta minut vahvaksi -hanke on osa Emma ja Elias -avustusohjelmaa, jota Raha-automaattiyhdistys ja Lastensuojelun keskusliitto toteuttavat yhteistyössä. Sen tavoitteena on turvata lapselle hyvä elämä, joka ei sisällä väkivaltaa. Hanke pyrkii lisäämään lasten ja vanhempien tietoa lapsen oikeuksista sekä tarjoamaan opastusta myönteisiin kasvatustapoihin. Hankkeen avulla pyritään tuomaan tietoa lapsen oikeudesta elää turvallisessa ympäristössä. Se pyrkii tuottamaan tietoa kaltoinkohtelusta ja siitä, miten se vaikuttaa lapsen kehitykseen ja luomaan välineitä kaltoinkohtelun ja kuritusväkivallan tunnistamiseen ja niihin puuttumiseen sekä ehkäisyyn jo ennalta. Hanke tavoittelee aiheen nousemista julkiseen keskusteluun, ja pyrkii näin vaikuttamaan asenteisiin valtakunnallisesti. (Kannusta minut vahvaksi -hanke, n.d.)

4.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössä tutkitaan varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia lasten kaltoinkohtelusta. Tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen ja lähtökohtana on

työntekijöiden kokemuksien kuvaaminen heille jaettujen kyselylomakkeiden pohjalta. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistykseen, vaan tarkoituksena on selittää, ymmärtää ja tulkita valittua ilmiötä. (Kananen 2014, 18.) Sosiaalityön kontekstissa laadullinen tutkimus tarkoittaa yleensä erilaisten teemojen kuten asenteiden tai sosiaalisten ongelmien tutkimista (Carey 2013, 42). Yleensä laadullisen tutkimuksen aineistoa voi olla vaikeampi mitata ja se voi olla ristiriitaista ja tulkinnanvaraista (mts. 44). Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on ihmisen oman koetun todellisuuden kuvaamisen tavoittaminen (Vilkkä 2015, 118). Erityinen ominaisuus laadulliselle tutkimukselle on, että tutkittavasta asiasta ei pyritä löytämään totuutta (mts. 120).

Lisäksi laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että aineistossa määrää tärkeämpi on laatu. Tyypillistä on, että tutkimuksessa syvennyttään pieneen tapausmäärään, joiden mahdollisimman perusteelliseen analysointiin tähdätään. (Eskola & Suoranta 1998, 18.) Laadullisen tutkimuksen aineiston määrällä ei varsinaisesti olekaan väliä tutkimuksen onnistumisen kannalta, vaan tarpeellinen määrä on aina tapauskohtainen (mts. 62). Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on myös, että tutkittavat valitaan asianmukaisesti eikä satunnaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 164). Tässä opin- näytetyössä tutkittavat valittiin harkinnan mukaan, koska haluttiin tutkia juuri päivä- kotien työntekijöitä. Päiväkodit, joista aineistot kerättiin, valikoituivat tietoisesti.

Tutkimusta voidaan lähestyä myös käyttämällä sekä laadullisen, että määrällisen tutkimusotteen näkökulmia, kuten esimerkiksi kyselyissä, joissa on myös avoimia kysymyksiä (Carey 2013, 41). Laadullista ja määrällistä tutkimusta onkin vaikea erottaa toisistaan tarkasti ja niitä voidaan käyttää yhdessä toisiaan täydentävinä (Hirsjärvi ym. 2013, 136). Tämän opin- näytetyön kyselylomakkeissa mitattiin vastaajien mielipiteitä myös mitta-asteikoilla ja yhden tutkimuskysymyksen avulla tavoiteltiin tietoa havaitun kaltoinkohtelun määrästä. Näin ollen opin- näytetyössä on elementtejä myös kvantitatiivisesta eli määrällisestä tutkimuksesta. Tutkimustuloksia esiteltäessä niitä tarkastellaan sekä määrällisestä että laadullisesta näkökulmasta.

4.3 Aineiston kerääminen

Tutkimuksen aineisto kerättiin kyselylomakkein (liite 2) kesäkuun 2015 aikana kahden jyvaskyläläisen päiväkodin työntekijöiltä. Koska toinen päiväkotitoiminta oli jo ennestään

tuttu, se valikoitui luontevaksi kohteeksi aineiston keruulle. Tämän päiväkodin kautta valikoitui toinen päiväkotitoi, josta aineistoa kerättiin. Kyselylomakkeita jaettiin yhteensä 25, toiseen päiväkotiin 15 lomaketta ja toiseen 10 lomaketta. Toisessa päiväkodissa kyselylomakkeet toimitettiin päiväkodin johtajalle, joka jakoi kyselyt eteenpäin. Toisessa päiväkodissa puolestaan lomakkeet annettiin työntekijöille henkilökohtaisesti. Lomakkeet jaettiin sekä lastentarhanopettajille että lastenhoitajille. Jokaiselle vastaajalle liitettiin kyselylomakkeiden mukaan saatekirje (liite 1), jossa kerrottiin lyhyesti opinnäytetyöstä ja sen tavoitteesta.

Vastattuaan työntekijät palauttivat kyselyn suljetussa kirjekuoressa päiväkodin johtajille, joilta kyselyt haettiin sovittuina ajankohtina. Vastausaikaa oli kolme viikkoa. Ensimmäisestä päiväkodista kyselyitä palautui 8/15 ja toisesta 2/10. Yhteensä vastaajia oli siis kymmenen (N = 10). Koska kyselylomakkeita palautui toisesta päiväkodista vain kaksi kappaletta, ei päiväkoteja vertailla keskenään, vaan tulokset esitellään yhdessä.

Kyselylomakkeiden palaututtua tuloksien täydentämistä pohdittiin haastatteluilla. Se olisi kuitenkin ollut hankala järjestää, koska ei tiedetty, ketkä työntekijöistä olivat vastanneet ja heidän anonymiteettinsä haluttiin säilyttää. Kysely toteutettiin alku-kesästä ja haastatteluiden järjestäminen olisi päiväkotien lomien takia siirtynyt syksyille, jolloin ajateltiin, että kyselyiden ja täydentävien haastattelujen välille tulee vastaajien kannalta liian pitkä tauko.

Kaikki vastaajat olivat täyttäneet kyselylomakkeiden monivalintakysymysten kaikki kohdat, mutta yksi heistä jätti vastaamatta suurimpaan osaan avoimista kysymyksistä. Yleisesti ottaen kaikki olivat vastanneet jokaiseen kysymykseen jotain, osa hyvinkin monisanaisesti, jotkut vain muutamalla sanalla.

Kysely

Tutkimusmenetelmäksi valittiin paperinen kyselylomake, sillä kyselyyn vastaamisen haluttiin olevan mahdollisimman vaivatonta työntekijöille työpäivien aikana esimerkiksi silloin, kun lapset ovat nukkumassa. Perinteisin tapa tutkimusaineiston keräämiseen onkin juuri paperinen kyselylomake (Valli 2015, 84). Kyselylomakkeiden avulla

toivottiin, että saadaan laaja otos päiväkodeista. Tämän tutkimuksen kyselylomakkeissa oli avoimia kysymyksiä sekä asteikkoihin perustuvia kysymyksiä, joissa vastaaja valitsee esitetyistä väittämistä itselleen parhaiten sopivan vaihtoehdon. Heti kyselylomakkeen alussa oli lyhyt määritelmä lasten kaltoinkohtelu -käsitteestä helpottamaan vastaamista ja yhdenmukaistamaan vastaajien käsitystä siitä. Yleensä kyselylomakkeen alkupuolella kysytään vastaajan taustatietoja, jotka toimivat vastaajalle niin sanotusti lämmittelynä kyselylle. Tietoja voidaan käyttää myös tarkastellessa tutkimuksen tuloksia, esimerkiksi sukupuolten eroavaisuuksia voidaan vertailla suhteessa tutkittavaan ilmiöön. (Mts. 86.) Tässä opinnäytetyössä tarkoituksena oli vertailla esimerkiksi koulutuksen tai työkokemuksen merkitystä kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa, mutta vastaajien vähyyden vuoksi näin ei lopulta tehty.

Kyselyn kysymysten muotoilun miettiminen tarkkaan on tärkeää. Kysymykset sosiaalityön tutkimuksissa ovat yleensä pidempiä, yksityiskohtaisempia ja avoimempia, jotta vastaajilla on mahdollisuus yksityiskohtaisempiin ja syvällisempiin vastauksiin. Tärkeää on myös tarjota tarpeeksi tilaa vastauksille. (Carey 2013, 141.) Avoimilla kysymyksillä pyritään saamaan vastaajien mielipiteitä rajaamatta niitä kovasti ja mahdollistetaan vastaajille heidän ajatustensa esittäminen omin sanoin (Vilkkä 2015, 16; Hirsjärvi ym. 2013, 201). Niissä jätetään tyhjä tila vastaukselle ja esitetään vain kysymys (Hirsjärvi ym. 2013, 198). Avoin kysymys esittelee vastaajien tietämystä aiheesta ja näyttää, mitkä asiat vastaajien mielestä ovat olleet keskeisiä tai tärkeitä (mts. 201). Tutkimuksessa pyrittiin tarjoamaan vastaajille mahdollisuus kysymysten ulkopuolisten huomioiden esittämiseen kysymällä viimeiseksi, että onko vastaajalla vielä jotain muuta, mitä hän haluaa sanoa/kertoa asiaan liittyen.

Avointen kysymysten lisäksi tutkimuksessa käytettiin Likert-asteikkoa mittaamaan vastaajien mielipiteitä. Se on yleensä 5 – 7 -portainen mitta-asteikko, jolla mitataan etenkin asenteita ja motivaatiota. Vastaaja arvioi itse omaa käsitystään esitetystä väitteestä tai kysymyksestä skaalalla, jonka ääripäissä on yleensä ”täysin eri mieltä – ”täysin samaa mieltä”. (Metsämuuronen 2006, 60.) Oikeastaan Likert-asteikko on järjestysasteikko, vaikka sitä pidetään yleensä välimatka-asteikkona (mts. 100).

4.4 Aineiston analysointi

Tutkimuksen kannalta on tärkeää, että ensin määritellään tutkimusongelma, johon haetaan ratkaisua. Ongelma muokataan yleensä tutkimuskysymyksi, joihin haetaan vastausta ensin tiedonkeruun ja sitten saadun aineiston analysoinnin avulla. (Kananen 2014, 43.) Tutkimuksen aineiston analysointi aloitettiin lukemalla kyselyt läpi useaan kertaan. Tämän jälkeen avointen kysymysten vastaukset kirjoitettiin sähköiseen muotoon sanasta sanaan ja kyselyiden mitta-asteikkojen numeeriset tulokset laskettiin yhteen. Jokaiselle vastaajalle annettiin oma numero (1 – 10), jotta yhden vastaajan vastauksia olisi helpompi analysoida yhdessä ja eri vastaajien vastaukset eivät sekoittuisi keskenään. Avoimet vastaukset kirjoitettiin jokaisen kysymyksen alle numerojärjestykseen vastaajille annettujen numeroiden mukaan.

Empiirisessä eli kokemukseen perustuvassa tutkimuksessa aineistoa pitää järjestellä, ennen kuin varsinaisia päätelmiä voidaan tehdä (Hirsjärvi ym. 2013, 221). Koodaus tarkoittaa aineiston tiivistämistä ja saattamista sellaiseen muotoon, että sitä pystytään analysoimaan paremmin. Koodaus ei siis tarkoita aineiston analysointia, vaan on niin sanotusti esikäsittely aineistolle. Aineistosta etsitään samaa tarkoittavia asioita tai yhteisiä elementtejä ja niille annetaan yhteinen koodi. Mitään oikeaa koodaustapaa ei ole, vaan jokainen tutkija luo omansa. (Kananen 2014, 103 – 104.) Tässä tutkimuksessa samankaltaiset asiat vastauksissa merkittiin omilla väreillään jokaisen kysymyksen kohdalla erikseen. Käytännössä väreillä koodaamisella tarkoitetaan tekstissä tiettyjen kohtien merkitsemistä eri väreillä joko fontin väriä vaihtamalla tai tekstin maalaamista väreillä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a).

Koodaamisen jälkeen huomattiin, että erilaiset aiheet toistuvat vastauksissa. Ne olivat samoja, joihin jo teoriaan tutustuessa oli törmätty. Tutkimusaineistoa voidaan lähestyä teoriasidonnaisesti eli abduktiivisesti. Teoria toimii analysoinnin apuna, mutta ei määrittele suoraan, mitä aineistosta etsitään. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 96 – 97.) Teoria joko vahvistaa aineistosta tehtyjä tulkintoja tai tulokset eivät vastaakaan aiempia tutkimuksia (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Väreillä koodaamisen jälkeen aineisto jaoteltiin aihepiirien eli teemojen mukaan. Teemat valittiin tutki-

muskysymysten mukaisesti ja aineistosta pyrittiin poimimaan olennaiset asiat. Tee-
moittelu tarkoittaa aineiston jaottelua erilaisten aihealueiden mukaan, jotta voidaan
vertailla niiden esiintymistä aineistossa (Tuomi & Sarajärvi 2012, 93).

Joitakin suoria lainauksia vastauksista on käytetty esiteltäessä tuloksia. Näin on py-
ritty havainnollistamaan vastauksia paremmin ja elävöittämään tekstiä. Eskola ja Suo-
ranta (1998, 176) kertovat Savolaisen (1991) kuvaavan, että sitaattien käyttötapoja
ovat tehtyjen tulkintojen perustelu, esimerkkeinä toimiminen, tekstin elävöittäminen
ja pelkistäminen. Suorat lainaukset on nimetty vastaajille annettujen numeroiden
mukaan, esimerkiksi V3.

Mitta-asteikkojen vastaukset laskettiin yhteen ja ne järjestettiin niin, että saatiin sel-
ville myös vastausten moodi. Moodi tarkoittaa sellaista muuttujan arvoa, jota on eni-
ten. Toisinaan moodi sopii oikein hyvin kuvaamaan laadullista aineistoa. Jos mittauk-
sessa käytetään järjestyksasteikkoa, moodi kuvaa aineistoa paremmin kuin keskiarvo.
(Metsämuuronen 2006, 339 – 340.)

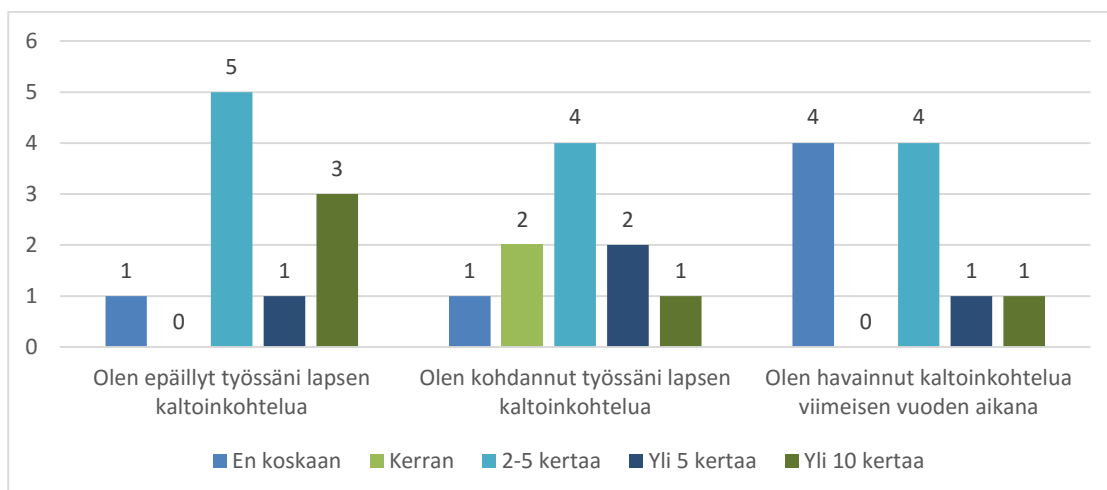
5 Tutkimustulokset

5.1 Taustatiedot

Kaikilla vastaajilla oli työkokemusta alalta 6 – 35 vuotta ja kyseisessä päiväkodissa he
olivat työskennelleet 3 – 31 vuotta. Puolet vastaajista oli lastenhoitajia ja puolet las-
tentarhanopettajia. Päiväkotien lisäksi osalla vastaajista oli kokemusta muista hoi-
toalan työpaikoista sekä lastensuojelusta.

5.2 Havaittu kaltoinkohtelu

Aluksi selvitettiin viisiportaiseen asteikkoon perustuvilla väittämillä sitä, kuinka pal-
jon työntekijät ovat epäilleet ja kohdanneet lasten kaltoinkohtelua. Oheisessa kuvi-
ossa (kuvio 1) esitetään kaltoinkohtelun epäilyyn ja havaitsemiseen liittyvien väittä-
mien vastaukset.

Kuvio 1. Kaltoinkohtelun epäilyjen ja havaintojen määrät

Tuloksista käy ilmi, että suurin osa (9/10) vastanneista on epäillyt ja kohdannut työssään lapsen kaltoinkohtelua. Kolme vastanneista on epäillyt kaltoinkohtelua yli 10 kertaa. Vain yksi vastaajista ilmoitti, ettei ole epäillyt eikä kohdannut työssään lainkaan lapsen kaltoinkohtelua. Enemmistö oli kohdannut kaltoinkohtelua työssään 2 – 5 kertaa. Viimeisen vuoden aikana neljä vastaajista ei ollut havainnut kaltoinkohtelua lainkaan ja loput enemmän kuin kaksi kertaa. Yksi vastaajista on havainnut lapsen kaltoinkohtelua yli 10 kertaa.

Viisiportaiseen asteikkoon perustuvilla väittämillä selvitettiin myös, onko työntekijöillä kokemusta kaltoinkohdeltujen lasten kanssa työskentelystä ja kuinka varmoiksi he itsensä silloin kokevat. Asteikon arvo 1 tarkoitti ”En/ei lainkaan” ja arvo 5 tarkoitti ”Erittäin hyvin”. Asteikossa ei ollut muille arvoille selityksiä. Vain yksi vastasi, että hänellä on erittäin hyvin kokemusta työskentelystä kaltoinkohdeltujen lasten kanssa. Yksi puolestaan ilmoitti, ettei hänellä ole siitä kokemusta lainkaan. Yleisimmät vastaukset tähän olivat arvot 2 ja 3. Työntekijöitä pyydettiin asteikon avulla arvioimaan, kuinka varmoiksi he kokevat itsensä työskennellessään kaltoinkohdeltujen lasten kanssa. Yleisin vastaus oli arvo 2 ja vastausten keskiarvo oli 2,8. Kukaan vastaajista ei ollut valinnut arvoa 1 eli ”En/ei lainkaan” ja vain yksi oli valinnut arvon 5 eli ”Erittäin hyvin”.

Kaltoinkohtelun muodot

Työntekijöitä pyydettiin kertomaan, millaista kaltoinkohtelua he ovat havainneet kohdistuneen päivähoidossa olevaan lapseen. Yksi vastaajista jätti vastaamatta kysymyksen. Sama vastaaja ei ollut epäillyt, eikä havainnut kaltoinkohtelua lainkaan. Vastaukset on jaoteltu fyysisen ja henkisen kaltoinkohtelun sekä hoidon laiminlyönnin mukaan. Osa vastaajista on käyttänyt näitä käsitteitä vastauksissaan ja joidenkin vastausten sisällön perusteella on tulkittu, mitä kaltoinkohtelun muotoja ne ovat.

Yleisin vastauksissa esiintynyt kaltoinkohtelun muoto oli fyysinen kaltoinkohtelu. Sitä kertoi havainneensa kuusi vastaajista. Lapsen kovakouraista käsittelyä ilmeni kolmessa vastauksessa. Näitä olivat lapsen työntäminen eteenpäin kovakouraisesti, tönneminen sekä lapsen kantaminen vihasena huonossa asennossa. Vastauksissa oli mainittu myös fyysinen pahoinpitely, ravistelu, läpsäyttely sekä fyysinen kurittaminen. Yksi vastaajista kertoi nähneensä vanhemman lyövän (huitaisevan) lasta. Yhdelle vastaajista lapsi oli itse kertonut lyömisestä ja tukistamisesta.

Lapsen perustarpeiden laiminlyönti esiintyi viiden työntekijän vastauksissa. Kaikissa näissä vastauksissa ilmeni hoidon puutteet ja varsinainen laiminlyönti-käsite oli mainittu kolmessa vastauksessa. Laiminlyönnin ilmenemistä oli kuvailtu tarkemmin neljässä vastauksessa. Ravitsemuksen laiminlyönti oli mainittu kaksi kertaa ja puhtautteen liittyvät puutteet oli mainittu neljässä vastauksessa. Näitä oli esimerkiksi sotkuiset hiukset sekä pienet tai epäsiistit vaatteet. Yksi vastaajista oli maininnut laiminlyönnin ilmenevän yksin jättämisenä ja toinen kuvaili lapsen olleen vailla hellyyttä ja huomiota. Vanhempien ainainen kiire ja pakonomainen harrastaminen oli mainittu kerran. Vastauksesta ei voida päätellä, onko pakonomainen harrastaminen koskenut lasta vai vanhempaa.

Henkistä väkivaltaa kertoi havainneensa neljä vastaajaa. Yleisin henkisen väkivallan ilmenemismuoto oli huutaminen, joka oli mainittu kolmessa vastauksessa. Sanallinen moittiminen ja haukkuminen oli molemmat mainittu kerran. Yksi vastaajista kertoi havainneensa uhkailua.

Kaltoinkohtelun ilmeneminen

Työntekijöiltä kysyttiin, miten kaltoinkohtelu on näkynyt lapsessa. Vastaukset jaoteltiin sen mukaan, näkyikö kaltoinkohtelu lapsessa selvinä hoidon puutteina, fyysisinä

merkkeinä vai lapsen käytöksessä. Vain yksi vastaajista kertoi havainneensa lapsessa fyysisiä merkkejä, mustelmia. Toinenkin vastaaja mainitsi fyysiset merkit kertomalla vain, että fyysisiä jälkiä esimerkiksi väkivallasta ei ollut näkynyt.

Suurin osa vastaajista kertoi kaltoinkohtelun näkyneen lapsen käytöksessä. Levottomuus oli mainittu kahdessa vastauksessa. Vastauksissa oli mainittu myös epävarmuus, vetäytyminen, häpeä, aggressiivisuus, sulkeutuneisuus, eristäytyneisyys sekä turvattomuus. Kaltoinkohtelun kerrottiin yhdessä vastauksessa näkyneen aikuisen vastustamisena ja toisessa vastauksessa puolestaan aikuiseen takertumisena. Yksi vastaajista kertoi lapsen olleen pelokas, kun vanhempi on tullut hakemaan.

Likaisuus oli yleisin hoidon puutteisiin liittyvä maininta. Kahdessa vastauksessa lapsen kerrottiin haiseen.

Pukeutuminen on ollut vuodenaikaan nähden puutteellista, vaatteet likaisia ja rikkiäisiä. Lapsi on haissut. Vaippa toistuvasti vaihtamatta. Lapsi tuotu toistuvasti hoitoon puolikuntoisena, räkäisenä ja väsähtäneenä. (V7)

Neljä vastaajaa kertoi kaltoinkohtelun näkyneen lapsessa väsymyksenä ja yksi mainitsi merkinä myös lapsen nälän. Kaksi vastaajista kertoi, että lapsi on itse kertonut asioista, esimerkiksi lyömisestä.

Seuraavaksi työntekijöiltä kysyttiin, mistä tai miksi he päättelivät, että kyseessä on lapsen kaltoinkohtelu. Puolet vastaajista kertoi kaltoinkohtelun tulleen ilmi vanhemman käytöksestä.

Näin itse, että aikuisen käytös ei ole normaalia lasta kohtaan esim. lapselle ei puhuta sillä tavalla. Tai otteet ovat kovakouraiset. (V2)

Vanhempi huutaa ja käyttäytyy uhkaavasti lasta tuodessa tai hakiessa, kun lapsi ei tottele. (V3)

Vanhemman tavasta olla lapsen kanssa ja hyökätä sanallisesti asiasta kysyttäessä. (V8)

Yksi mainitsi aikuisen käytöksen olleen sopimatonta ja lapsen reagoineen siihen itkemällä. Myös haku- ja tuontitilanteet mainittiin, mutta niistä ei kerrottu tarkemmin. Myös omien havaintojensa kerrottiin olleen toistuvia samasta asiasta. Kaksi vastaajaa toi esiin lapsen perustarpeiden olleen tyydyttämättömät. Toinen heistä kertoi lapsen

fyysisen olemuksen olleen jatkuvasti likainen, epävarma ja aikuisen huomiota tarvitseva. Myös tunne-elämän pulmat tulivat vastauksessa esiin. Yksi vastaajista toi esiin lapsen uskottavan kertomuksen, minkä perusteella oli tajunnut, että kyseessä on kaltoinkohtelu.

5.3 Tunnistaminen ja puuttuminen

Viisiportaiseen asteikkoon perustuvilla väittämillä selvitettiin työntekijöiden kokemusta omasta kyvystään tunnistaa lasten kaltoinkohtelua, sekä heidän kokemustaan siitä, kuinka hyvin he osaavat toimia kohdatessaan sitä. Asteikon arvo 1 tarkoitti ”En/ei lainkaan” ja arvo 5 tarkoitti ”Erittäin hyvin”. Asteikossa ei ollut muille arvoille selityksiä.

Väittämän ”Tunnistan kaltoinkohtelun eri muotoja” vastauksissa useimmin esiintyvät arvot, eli moodit, olivat 3 ja 4. Vastausten keskiarvo oli 3,5. Vain yksi vastasi tunnistavansa eri muotoja erittäin hyvin. Kukaan vastaajista ei valinnut vaihtoehtoa ”en/ei lainkaan”. Myös väittämän ”Tiedän, kuinka toimia havaitessani lapsen kaltoinkohtelua” moodit olivat 3 ja 4. Kahdeksan vastaajaa oli valinnut jommankumman näistä arvoista. Vastausten keskiarvo oli 3,8. Kaksi vastasi tietävänsä erittäin hyvin kuinka toimia havaitessaan lasten kaltoinkohtelua.

Viisiportaisella asteikolla selvitettiin myös, kokevatko työntekijät, että heillä on tarpeeksi osaamista ja valmiuksia kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Asteikko oli muilta osin edellisen kaltainen, mutta arvo 5 vastasi erittäin hyvää osaamista. Sekä tunnistamista että puuttumista koskevien väittämien useimmin esiintyvä arvo oli 3. Kukaan vastaajista ei kokenut, että hänellä olisi erittäin hyvää osaamista kaltoinkohtelun tunnistamiseen. Kuitenkin yksi vastaajista ilmoitti, että hänellä on erittäin hyvin osaamista sekä valmiuksia kaltoinkohteluun puuttumiseen. Lisäksi väittämän, joka koski koulutuksen tuomaa osaamista kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen, useimmin esiintyvät arvot olivat 2 ja 3. Kahdeksan vastaajaa valitsi jommankumman näistä arvoista. Vain yksi vastaaja koki, että hänellä on koulutuksensa puolesta erittäin hyvä osaaminen kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Yksikään vastaaja ei kokenut, että hänellä ei olisi lainkaan osaamista koulutuksensa puolesta.

Työntekijöiltä kysyttiin avoimen kysymyksen avulla tarkennuksia heidän osaamisestaan tunnistaa kaltoinkohtelua sekä kyvystään puuttua siihen. Kuusi vastaajista jätti vastaamatta kysymykseen. Vastauksissa tuli esiin erilaisia näkemyksiä siitä, mitä heidän osaamisensa on.

Oman ryhmän lapset oppii tuntemaan hyvin. Läsnäolo ja tarkat havainnot edesauttavat tilanteiden havaitsemisen/huomaamisen. (V1)

Rohkea työote, vuorovaikutustaidot. Tietoa siitä mitä tehdään, miten toimitaan jos kaltoinkohtelua esiintyy. Moniammatillinen yhteistyö - tärkeää tietää oikeat yhteyshenkilöt. (V2)

Lastensuojelulain tuntemus, huolen puheeksi ottaminen - - Nämä asiat ovat kasvaneet niin "sisään" ammattitaitoon, ettei niitä "voi" eritellä. (V10)

Yksi mainitsi tietotaitonsa lapsen kehityksestä.

Toiminta kaltoinkohtelua havaitessa

Työntekijöiden vastauksissa nousi esiin erilaisia keinoja toimia kaltoinkohtelua havaitessaan. Kahdeksan vastaajaa oli ottanut huolen puheeksi vanhemman tai vanhempien kanssa kaltoinkohtelun tullessa ilmi ja yksi mainitsi tehneensä tämän vasu-keskustelun yhteydessä. Työkavereiden kanssa asiasta kertoi keskustelleensa viisi vastaajista. Kolme heistä mainitsi olleen yhteydessä myös esimieheen. Lisäksi yksi vastaaja mainitsi puhuneensa työyhteisössään vain johtajalle. Neuvolaan oli ollut yhteydessä kaksi vastaajista ja sosiaalityöntekijän mainitsi kolme vastaajaa. Vain yksi heistä mainitsi tehneensä lastensuojeluilmoituksen. Vastauksessa tuli ilmi myös ohjeiden antaminen, asiantuntijalle ohjaaminen sekä yhteispalaverin järjestäminen.

Työntekijöiltä selvitettiin viisiportaiseen asteikkoon perustuvilla väittämillä sitä, kuinka usein he ovat ottaneet huolen puheeksi vanhemman kanssa ja kuinka usein he ovat tehneet lastensuojeluilmoituksen (yhdessä johtajan kanssa). Asteikossa arvo 1 tarkoitti "En koskaan", 2 "Kerran", 3 "2 – 5 kertaa", 4 "Yli 5 kertaa" ja 5 "Yli 10 kertaa". Kaksi vastaajista ei ollut ottanut huolta puheeksi kertaakaan. Neljä oli ottanut huolen puheeksi yli 5 kertaa. Kukaan työntekijöistä ei ole ottanut huolta puheeksi yli 10 kertaa. Kaksi vastaajista on ottanut huolen puheeksi 2 – 5 kertaa ja kaksi kerran. Lastensuojeluilmoitusta ei ollut koskaan tehnyt kahdeksan vastaajista. Yksi vastaajista oli tehnyt lastensuojeluilmoituksen 2 – 5 kertaa ja yksi 10 kertaa.

5.4 Puuttumista edistävät ja haittaavat tekijät

Työntekijöitä pyydettiin kertomaan millaisia haasteita liittyy kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Kaltoinkohtelun arka luonne ja perheen yksityisyys mainittiin kahdessa vastauksessa.

Lasten kaltoinkohtelu on arka asia ja siihen ei ole helppo puuttua jos et ole lähes varma, että näin on tapahtunut. (V3)

Jos kaltoinkohtelu tapahtuu kotona, siihen puuttuminen (varsinkin jos tilanne on epävarma) on kuin menisi toisten ”yksityisalueelle”. (V6)

Perheen tunteminen koettiin tärkeäksi ennen kaltoinkohtelun epäilyksen esiintuomista. Yksi mainitsi, että ensin on tunnettava perhe, jotta tiedetään, mitkä tekijät vaikuttavat taustalla. Yhdessä vastauksessa tuotiin esiin se, että asiat eivät välttämättä ole sellaisia, miltä ne näyttävät, sillä taustalla voi olla esimerkiksi toisen vanhemman syyttelyä toista vanhempaa kohtaan. Yksi vastaaja pelkäsi, että huolen puheeksi ottaminen voi rikkoa luottamuksen työntekijän ja vanhemman välillä. Hän toi esiin myös, että on vaikea yhdistää lapsen pulmien johtuvan kaltoinkohtelusta.

Kolme vastaajaa toi esille lapsen halun tai kyvyn kertoa asioista.

Lapset ovat lojaaleja vanhemmilleen ja he eivät kerro välttämättä mitä kotona tapahtuu. (V3)

Yksi vastaajista kertoi kaltoinkohtelun tunnistamisen ja puuttumisen olevan haastavaa, jos työyhteisöltä tai johtajalta ei saa tukea tai asiaa vähätellään työyhteisössä. Yhdessä vastauksessa kiireen mainittiin aiheuttavan haastetta tunnistamiselle ja puuttumiselle. Vanhempi tai työntekijä voi olla juuri silloin kiireinen ja tilanne ehtii mennä ohi. Toimimaton yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa sekä sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus oli molemmat mainittu kerran.

Lisäksi työntekijöiltä kysyttiin, ovatko he olleet tilanteissa, joissa ovat havainneet kaltoinkohtelua, mutta epäröineet puuttua siihen. Kolme työntekijää jätti vastaamatta kysymykseen. Yksi vastasi, ettei ole ollut tilanteessa, jossa oli epäröinyt puuttua kaltoinkohteluun. Yksi vastaaja toi esille sen, että ottaa asian aina puheeksi vanhemman kanssa, mikäli vanhempi käyttäytyy epäasiallisesti lasta kohtaan. Hän kertoo pohtivansa asiaa yleensä myös työparin kanssa ja ottavansa tarvittaessa johtajan mukaan

pohdintaan. Syyksi epäröintiin mainittiin riittävän näytön puute, epävarmuus lapsen kyvystä kuvata tilanne oikein sekä vastaajan keinottomuus tilanteessa, jossa vanhempi raivoaa. Lisäksi syyksi mainittiin se, että perhe on tuttu ja sitä kautta tiedetään, että asia on jo jollain tasolla käsittelyssä.

Kysyttäessä, mitkä asiat edesauttavat kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja puuttumisessa, kolme vastaajaa toi esille työyhteisön tuen. Kaksi heistä mainitsi myös esimiehen tuen ja yksi heistä tarkensi, että tuen avulla kokemuksia ja havaintoja voidaan vertailla ja kerätä yhteen. Kaksi vastaajista kertoi toimivan yhteistyön vanhempien kanssa edesauttavan. Toinen heistä mainitsi myös vanhempien ja lapsen havainnoinnin. Yksi vastaaja mainitsi perheen taustatietojen selvittämisen edistävän tunnistamista, koska silloin työntekijä osaa olla tarkkana tiettyjen perheiden kanssa. Kaksi mainitsi kasvattajan rohkeuden ja toinen heistä kertoi, että asiat on otettava puheeksi nopeasti. Kasvattajan ammatillisuus, asiantunteva työote ja käytänteiden tunteminen mainittiin kolmessa eri vastauksessa. Vain yksi vastaaja kertoi koulutuksen edesauttavan kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja puuttumisessa.

Työntekijöiltä kysyttiin myös, onko heidän työpaikallaan määritelty toimintaperiaatteita kaltoinkohtelun ilmetessä. Kaksi työntekijää jätti vastaamatta kysymykseen. Kaksi vastaajista kertoi, että toimintaohjeita ei ole määritelty. Yksi vastaajista vastasi, ettei tiedä onko olemassa ohjeita. Kolme mainitsi Apua-mapin, kaksi henkisen tuen mallin ja yksi mainitsi, että käytössä on lastensuojelun käsikirja varhaiskasvatuspalveluissa. Yksi vastaajista mainitsi toimintaperiaatteet siitä, kuinka lastensuojeluilmoitus tehdään.

Lopuksi työntekijöiltä kysyttiin, mihin ja millaista lisätukea he toivoisivat saavansa. Lisäkoulutusta toivoi yhteensä kuusi vastaajaa. Vastauksissa toivottiin lisäkoulutusta lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, lastensuojelun ja päiväkodin yhteistyöstä sekä lapsen oireilusta väkivaltaisessa perhetilanteessa. Lisäksi lisätukea toivottiin yhteistyöhön sosiaalityön kanssa. Myös työnohjaus, erityislastentarhaopettajan tuki sekä materiaalit mainittiin kerran. Yksi vastaaja toivoi arkijärkeä kaikkeen toimintaan.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

6.1 Tutkimustulosten tarkastelua

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää päiväkodin työntekijöiden kokemuksia lasten kaltoinkohtelusta. Vastauksia haluttiin saada siihen, kuinka paljon työntekijät yleensä ovat kohdanneet kaltoinkohtelua ja millaista se on ollut. Lisäksi haluttiin selvittää, millaisia haasteita kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen liittyy ja miten työntekijät kokevat oman osaamisensa.

Päiväkotien työntekijöille tehdyn kyselyn perusteella voidaan todeta, että suurin osa heistä on työssään törmännyt lasten kaltoinkohteluun ja enemmistö heistä useammin kuin kerran. Kuitenkaan kyseessä ei ole kovin yleinen ilmiö, sillä kaikilla vastaajilla työkokemusta oli 6 – 35 vuotta, mutta kaltoinkohtelua oli keskimäärin havaittu vain 2 – 5 kertaa. Vain yksi vastaaja ei ollut epäillyt eikä kohdannut kaltoinkohtelua lainkaan. Tulosten perusteella voidaan myös todeta, että työntekijät kokivat itsensä melko epävarmoiksi työskennellessään kaltoinkohdeltujen lasten kanssa. Vain kaksi vastaajaa koki itsensä melko tai erittäin varmaksi. Tämä ei ole yllättävää, sillä kaltoinkohtelun näkyminen päiväkodissa ei ole yleistä. Se vahvistaa käsitystä siitä, että ilmiön tunnistaminen on vaikeaa. Lasten kaltoinkohtelu onkin usein näkymätöntä eikä se tule viranomaisten tietoon. Yksi syy on se, että kaltoinkohtelu tapahtuu usein lapsen kotona, jolloin sen huomaaminen on haastavaa. (Tolvanen & Vuento 2012, 305.) Moni sellainen lapsi, jolla on riski altistua kaltoinkohtelulle, ei välttämättä ole edes päivähoidossa. Tämä voi olla yksi syy siihen, että päiväkodin työntekijöiden havaitseman kaltoinkohtelun määrä on vähäistä. Lapsen subjektiivista oikeutta päivähoidon rajataan syksyllä 2016, joten voidaan pohtia, jääkö entistä isompi osa lapsen kaltoinkohtelusta huomaamatta.

Vaikka vastaajia oli vain 10 ja työntekijöiden tekemien havaintojen määrä ei ollut suuri, tuli vastauksissa esiin kaltoinkohtelun monimuotoisuus. Työntekijät olivat havainneet erilaisia merkkejä kaltoinkohtelusta. Opinnäytetyön tuloksista ilmeni, että lasten kaltoinkohtelu on näkynyt lapsessa yleensä joko poikkeavana käytöksenä, väsymyksenä tai selkeinä hoidon puutteina. Useimmiten kaltoinkohtelu oli näkynyt lap-

sen käytöksessä ja pelkästään lapsen poikkeavaa käytöstä oli kuvattu monin eri tavoin. Kaltoinkohtelu voikin näkyä lapsessa todella monella tapaa ja tämä tuli esiin aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen sekä tutkimuksiin perehtyessä. Ilmiön monimuotoisuus tekee siitä haastavan tunnistaa, koska ei ole tarkkaa määritelmää kaltoinkohtelun merkeille, eikä kaltoinkohtelu näy kaikissa lapsissa ja perheissä samalla tavalla. Yksi vastaajista toikin esille, että lapsella olevia pulmia on vaikea yhdistää kaltoinkohtelusta johtuvaksi.

Kysyttäessä millaista kaltoinkohtelua lapseen on kohdistunut, vastaajat kertoivat kohdanneensa työssään fyysistä ja henkistä kaltoinkohtelua sekä hoidon laiminlyöntiä. Alhon ja Lehtisen (2012, 36) opinnäytetyössä haastateltavat kertoivat havainneensa samoja kaltoinkohtelun muotoja. Yleisin kaltoinkohtelun muoto oli fyysinen kaltoinkohtelu, mutta kuitenkin fyysisiä merkkejä kertoi havainneensa vain yksi vastaajista. Kaiken kaikkiaan kyselyn vastauksissa oli eniten mainintoja laiminlyöntiin liittyen. Lapsen likaisuus oli yleisin hoidon puutteisiin liittyvä maininta. Lisäksi toistuva väsymys ja puutteellinen vaatetus oli mainittu useamman kerran. Hoidon puutteet ovat luultavasti sellaisia merkkejä, joissa arvailulle ei enää jää varaa, koska ne ovat hyvin konkreettisia. Niihin työntekijöiden on myös todennäköisesti helpointa puuttua.

Suurin osa vastaajista kertoi havainneensa kaltoinkohtelun aikuisen käytöksestä, eikä suinkaan lapsessa näkyvistä merkeistä. Vastaajat toivat esiin asioita, miten kaltoinkohtelu on näkynyt lapsessa, mutta vastausten perusteella suurin osa vastaajista ei ole tästä osannut päätellä, että kyseessä on kaltoinkohtelu. Ruponen, Vuorio ja Örn saivat opinnäytetyössään samankaltaisia vastauksia. Haastateltavat kertoivat, että huoli herää yleensä joko lapsen tai vanhemman käytöksestä. Myös ulkoinen olemus oli mainittu useamman kerran. (Ruponen, Vuorio & Örn 2012, 21.) Syy siihen, miksi kaltoinkohtelu on lapsessa näkyviä merkkejä useammin havaittu vanhemman käytöksestä, voi johtua siitä, että lapsen oireet ovat voineet johtua muustakin kuin kaltoinkohtelusta. Mikään yksittäinen oire ei välttämättä kerro vielä kaltoinkohtelusta. Aikuisen lapseen kohdistama sopimaton käytös, esimerkiksi haku- ja tuontitilanteissa, ei jätä sellaista epäselvyyttä.

Työntekijät arvioivat omaa osaamistaan kaltoinkohtelun tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta. Tulosten perusteella voidaan todeta, että he kokevat tunnistavansa

kaltoinkohtelun muotoja kohtuullisen hyvin. He kokevat myös tietävänsä melko hyvin, miten toimia kaltoinkohtelua havaitessaan, koska kaikki olivat valinneet vaihtoehdot väliltä 3 – 5. Kaikki kokivat, että heillä on edes jonkin verran osaamista, mutta kukaan ei kokenut tunnistamiseen liittyvien valmiuksiensa olevan erittäin hyvät ja puuttumiseen vain yksi arvioi hänellä olevan erittäin hyvät valmiudet. Sen sijaan moni vastaaja koki, että koulutuksensa puolesta heillä ei ole kovinkaan paljon osaamista kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja puuttumiseen. Työntekijät kokivat, että puuttumiseen liittyvät valmiudet ovat hieman paremmat, kuin tunnistamiseen liittyvä osaaminen.

Huolen ottaminen puheeksi vanhempien kanssa oli yleisin keino toimia kaltoinkohtelua havaitessa. Työyhteisön tuen merkitys korostui vastauksissa. Huolesta onkin hyvä puhua työkavereiden tai johtajan kanssa, jotta työntekijä saa tukea omille havainnoilleen ja oma näkemys asiasta selkeytyy. Vaikka vastauksia oli yhteensä vain kymmenen, vastauksissa tuli esiin myös työpaikan ulkopuolisia tahoja, joihin huolesta on oltu yhteydessä ja näitä oli esimerkiksi neuvola ja lastensuojelu. Tämän opinnäytetyön tuloksista ilmeni, että lastensuojeluilmoituksia oli tehty varsin vähän. Suurin osa vastaajista ei ollut koskaan tehnyt lastensuojeluilmoitusta. Ruposen, Vuorion ja Örnin (2012, 28; 31) opinnäytetyön tuloksissa selvisi, että päivähoidon työntekijöillä on korkea kynnys tehdä lastensuojeluilmoitus ja niiden määrä oli vähäinen. Pekkarinenkin tuo lausunnossaan esiin, että lastensuojeluilmoituksia tehdään päivähoidon puolelta melko vähän. Hänen mukaansa Heinon vuonna 2007 tekemässä selvityksessä vain 3 % yhdeksän kunnan lastensuojeluilmoituksista tuli päivähoidosta ja Sosiaalitaidon selvityksessä kahden kaupungin ilmoituksista vuoden 2011 aikana vain 1,5 % tehtiin päivähoidosta. (Pekkarinen 2015, 3.) Ne vastaajat, jotka eivät olleet tehneet lastensuojeluilmoitusta, olivat kuitenkin ottaneet huolen puheeksi vanhemman kanssa useamman kerran. Heidän huolensa ei välttämättä ole tarvinnut lastensuojeluilmoitusta, tai sen on voinut tehdä joku muu. Tämä ei vastauksista tule ilmi. Vain kaksi vastaajaa oli tehnyt lastensuojeluilmoituksen, mutta he olivat tehneet sen useamman kerran. Lensun ja Suursalmen (2015, 30) opinnäytetyön mukaan päiväkotien johtajat ajattelevat, että syy siihen, miksi päivähoidosta tehdään niin vähän lastensuojeluilmoituksia, on se, että huolesta keskustellaan perheiden kanssa ajoissa.

Erilaisia kaltoinkohteluun puuttumiseen liittyviä haasteita mainittiin useita. Kaltoinkohteluun puuttumisen haasteita olivat kaltoinkohtelun arka luonne, perheiden yksityisyys sekä lasten haluttomuus tai kyvyttömyys kertoa asiasta. Kaltoinkohtelun tunnistamisen haasteet, riittämätön näyttö ja pelko luottamuksen menettämisestä tulivat ilmi vastauksissa. Samoin Lensun ja Suursalmen opinnäytetyössä (2015, 30) tuli ilmi arkuus ja pelko luottamuksen menettämisestä. Myös kiire koettiin haasteeksi kaltoinkohtelun puuttumiselle. Päiväkodeissa varsinkin lasten tuonti- ja hakutilanteet voivat olla hektisiä tai vanhemmalla voi olla kiire ja tilanteet voivat mennä nopeasti ohi. Päiväkotien ryhmäkoollakin on vaikutusta kiireeseen. Ne ovat puhututtaneet pitkään ja syksyllä 2016 voimaan astuvan lakimuutoksen myötä ne kasvavat entisestään. Suuressa ryhmässä lasten yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ja havainnoiminen on vaikeaa, koska yksittäiselle lapselle on vähemmän aikaa. (Kalliomaa & Iivonen 2015.)

Vastauksissa tuli useampaan kertaan ilmi se, että yhteistyö sosiaalityön kanssa voisi olla joustavampaa. Niissä mainittiin sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden vaikeuttavan yhteistyötä. Latvala ja Seppänen ovat opinnäytetyössään selvittäneet lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä ryhmähaastatteluna. Kehityskohtia löytyi varsinkin varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen työntekijät toivoivat esimerkiksi saavansa enemmän tietoa lapsista, joilla on lastensuojelun asiakkuus. Myös lastensuojelukäytänteistä toivottiin lisää tietoa. (Latvala & Seppänen 2015, 34; 36.) Lastensuojelun Keskusliiton ja ammattijärjestö Talentian vuonna 2010 peruspalveluihin tehdyn kyselyn vastauksissa näkyi niin ikään tyytymättömyys sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuteen ja kiireeseen (Paavola, Honkavaara, Muuronen, Mäkinen, Tolonen & Varsa n.d. 8).

Merkittävin kaltoinkohteluun puuttumista edistävä tekijä oli työkavereiden ja esimiehen tuki. Myös Alhon ja Lehtisen (2012, 34) opinnäytetyössä päiväkodin työntekijät kokivat tiimissä keskustelun ja havaintojen esiin tuomisen oleellisena osana lasten kaltoinkohteluun puuttumista. Paavilainen ja Flinck toteavat, että työyhteisöissä on tärkeää keskustella ja sopia käytäntöjä kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Näin kehitetystä toimintamallista on todettu olevan apua. (Paavilainen ja Flinck 2007, 7.) Vastauksista tuli ilmi, että perheen tunteminen helpottaa asian

puheeksi ottamista, koska silloin tiedetään mitä taustalla voi olla. Myös Alhon ja Lehtisen (2012, 46) opinnäytetyössä vastaajat toivat esiin sen, että on tärkeää kartoittaa perheen tilanne, ennen kuin he puuttuivat siihen.

Vain yksi vastaaja toi esiin koulutuksen puuttumista edistävänä tekijänä. Kuitenkin suurin osa työntekijöistä toivoi saavansa lasten kaltoinkohteluun ja lastensuojeluun liittyen lisäkoulutusta. Peräaho, Leppäkoski, Koivisto, Kylmä ja Paavilainen (2016, 24) toivat tutkimuksessaan esiin, että täydennyskoulutuksen on tutkittu lisäävän työntekijöiden valmiuksia kohdata perheväkivaltaa ja tunnistaa sen uhreja. Lastensuojelun Keskusliiton ja ammattijärjestö Talentian vuonna 2010 tehdyn kyselyn mukaan päivähoiton työntekijät toivovat usein lastensuojeluun liittyvää koulutusta (Paavola, Honkavaara, Muuronen, Mäkinen, Tolonen & Varsa n.d. 25). Paavilainen ja Flinck viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan laaja koulutus lasten kaltoinkohtelusta on tärkeää. Esimerkiksi lasten kaltoinkohtelun vaikutusten kuvaaminen, sen tunnistamisen ja puuttumisen keinot sekä lainsäädäntö nähdään tärkeinä koulutusaiheina. Koulutusta pitäisi järjestää moniammatillista työtä tekeville ja tiedonkulkua tulisi parantaa. (Paavilainen ja Flinck 2007, 6.)

Vastaukset koskien toimintaperiaatteita olivat varsin ristiriitaisia. Vastaajia oli vain 10 kahdesta eri päiväkodista, joista kolme oli sitä mieltä, että toimintaperiaatteita ei ole tai he eivät tiedä, onko sellaisia. Vastauksissa tuotiin esiin Apua-mappi, henkisen tuen toimintamalli, Jyväskylän kaupungin lastensuojelun käsikirja varhaiskasvatuspalveluissa sekä ohje siitä, miten lastensuojeluilmoitus tehdään. Tämä osoittaa, että päiväkodeissa ei ole sellaisia toimintaperiaatteita, joihin kaikki työntekijät olisi perehdytetty tai heille olisi kerrottu, mistä sellaiset löytyvät. Jyväskylässä on käytössä Jyväskylän kaupungin lastensuojelun käsikirja varhaiskasvatuspalveluissa, josta löytyy toimintaohjeet lasten kaltoinkohteluun liittyen. Se ohjaa varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyötä, ja sieltä löytyvät kuvaukset tilanteista, jolloin lastensuojeluun on hyvä olla yhteydessä sekä erilaisia toimintaohjeita. Käsikirjassa esitellään esimerkiksi yhteistyön toimintamalli, jossa annetaan ohjeita, kuinka toimia huolen edetessä. (Lastensuojelun käsikirja varhaiskasvatuspalveluissa 2014.) Vain yksi vastaaja mainitsi käsikirjan, mutta vastauksessa ei ilmene, sisältyykö se vaikkapa Apua-mappiin. Esimerkiksi ohjeet lastensuojeluilmoituksen tekoon löytyvät käsikirjasta. Todennäköisesti päiväkodeissa on määritellyt ohjeet, mutta kaikki vastaajat eivät niistä tienneet.

6.2 Tutkimuksen toteutuksen tarkastelua

Tutkimusta tehdessä on pohdittava tutkimuksen tekoon liittyviä eettisiä kysymyksiä ja toimittava hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu rehellisyys, huolellisuus sekä tarkkuus tutkimuksen kaikissa vaiheissa, kriteerien mukaisten ja eettisesti kestävien menetelmien käyttö, yksityiskohtainen sekä vaatimusten edellyttämä suunnittelu, toteutus ja raportointi sekä muiden tutkijoiden työn asianmukainen kunnioittaminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 23 – 24.) Opinnäytetyötä tehdessä pyrittiin toimimaan eettisesti oikein ja noudattamaan tutkimuksen tekoon liittyviä periaatteita. Tieteellistä tutkimusta tehtäessä sen luotettavuus tulee aina varmistaa. Laadullisessa tutkimuksessa se voi vaikeampaa. Reliabiliteetti eli tutkimustulosten pysyvyys tutkimusta toistettaessa ja valideetti eli oikeiden asioiden tutkiminen ovat käsitteitä, joilla kuvataan tutkimuksen luotettavuutta. (Kananen 2014, 146 – 147.)

Opinnäytetyötä tehdessä tutustuttiin laaja-alaisesti eri lähteisiin ja niiden avulla pyrittiin saamaan mahdollisimman hyvä tietoperusta lasten kaltoinkohtelusta. Kaikkia lähteitä tarkasteltiin kriittisesti. Vain muutama lähde on julkaistu ennen vuotta 2005 ja suurin osa vuoden 2010 jälkeen. Kaikissa lähteissä pyrittiin käyttämään mahdollisuuksien mukaan uusinta painosta. Näin varmistettiin opinnäytetyön ajankohtaisuus. Lähteiden käytössä pyrittiin siihen, että ne perustuvat tutkimuksiin, ja niillä pyrittiin lisäämään tutkimuksen luotettavuutta. Teoriaa lasten kaltoinkohtelusta löytyi runsaasti, mutta usein se oli rajattu koskemaan kaiken ikäisiä lapsia. Siksi teorian rajaaminen opinnäytetyön aiheeseen sopivaksi oli ajoittain haastavaa. Opinnäytetyössä tässä onnistuttiin kuitenkin hyvin ja mukaan saatiin kaikki oleellinen.

Kun tutkitaan ihmistä ja tämän kokemuksia, ovat eettiset kysymykset entistä enemmän esillä. Ennen tutkimuksen aloittamista tutkimuslupa haettiin Jyväskylän kaupungin varhaiskasvatuspalveluista helmikuussa 2015. Tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja asianmukaisen suostumuksen saaminen kuuluvat hyvään tutkimuskäytäntöön (Hirsjärvi ym. 2013, 25). Päiväkodin työntekijöille jaettiin kyselylomakkeiden mukana saatekirje, jossa kerrottiin opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimusmenetelmä. Työntekijöille kerrottiin myös, että aineistoa käsitellään anonyymisti ja

luottamuksellisesti. Se, ettei henkilöä voi tunnistaa, on yksi oleellisimpia tutkimukseen liittyvistä kysymyksistä (Alasuutari 2005, 20). Kyselylomakkeen ja saatekirjeen saatuaan työntekijät saivat itse päättää, osallistuvatko tutkimukseen vai jättävätkö vastaamatta. Tämän jälkeen työntekijöitä ei erikseen muistutettu kyselyyn vastaamisesta, sillä heidän päätöstään olla vastaamatta haluttiin kunnioittaa. Saatekirjeessä oli mukana myös opinnäytetyön tekijöiden yhteystiedot, joten työntekijöillä oli halutessaan mahdollisuus kysyä lisätietoja. Vastauksia käsiteltiin niin, ettei ketään voi tunnistaa vastauksista. Näin pidettiin huoli, että tutkittavien anonymiteetti säilyy. Ainoastaan opinnäytetyöntekijät käsitelivät aineistoa, eikä kukaan ulkopuolinen ole nähnyt niitä. Tutkimuksen päätyttyä aineisto hävitetään asianmukaisesti.

Laadulliselle tutkimukselle ominaisesti tämä opinnäytetyö muokkautui prosessin edetessä. Tutkimusmenetelmät tarkentuivat ja tutkimuskysymykset muotoutuivat tutkimuksen edetessä vastaamaan paremmin saatua aineistoa. On tavallista, että tutkijan ymmärryksen lisääntyessä ja syventyessä tutkittavasta aiheesta, voivat myös tutkimusongelmat muuttua muotoaan ja tutkimuskysymykset täsmentyä (Moilanen & Räihä 2015, 57). Aineisto jäi suppeaksi ja tämän vuoksi tutkimuskysymyksiä jouduttiin hieman muokkaamaan tutkimuksen edetessä.

Aineisto kerättiin kyselylomakkeilla, koska sen avulla ajateltiin saatavan laajempi otos, joka mahdollistaa kahden päiväkodin vertailun. Kyselylomakkeita jaettiin yhteensä 25 eli tutkimukseen osallistuvien päiväkotien kaikille työntekijöille. Lopullinen tutkimusjoukko oli kuitenkin melko pieni, sillä kyselyyn vastasi vain 10 työntekijää. Vastaajien vähäisen määrän vuoksi vertailua päiväkotien välillä ei tehty. Työntekijöiltä kysyttiin hieman taustatietoja työkokemukseen ja koulutukseen liittyen, sillä alkuperäisenä tarkoituksena oli myös selvittää, onko näillä vaikutusta kaltoinkohtelun tunnistamisessa sekä siihen puuttumisessa. Vastaajien anonymiteetin säilyttämiseksi taustatietoja ei huomioitu tutkimuksessa.

Huono puoli kyselylomakkeen käytössä on se, että ei voida tietää, kuinka tarkasti ja rehellisesti vastaajat ovat vastanneet ja ovatko he ymmärtäneet kysymykset oikein. Myös vastaamattomuus voi olla suurta. (Hirsjärvi ym. 2013, 195.) Vastaajien vähyyden vuoksi tutkimuksessa ei saatu kovin yleistettävää kuvaa työntekijöiden kokemuksista ja se vähentää tutkimuksen luotettavuutta. Kuitenkin aikaisempiin tutkimuksiin

verrattuna tulokset olivat samansuuntaisia, mikä osoittaa tämän tutkimuksen reliabiliteettiä.

Isompi tutkimusjoukko olisi mahdollistanut monipuolisemman ja laajemman tutkimuksen ja näin olisi saatu luotettavampi ja yleistettävämpi kuvaus varhaiskasvatuksen työntekijöiden kyvystä puuttua lasten kaltoinkohteluun. Päiväkodista, johon kyselylomakkeet vietiin henkilökohtaisesti, niitä palautui 8/15. Vastaavasti johtajan kautta välitetyistä lomakkeista palautui vain 2/10. Aineisto olisi saattanut olla suurempi, mikäli kyselylomakkeet olisi jaettu henkilökohtaisesti kaikille työntekijöille. Myös haastattelun käyttäminen tutkimusmenetelmänä olisi luultavasti tuonut laajemman aineiston. Toisaalta kyselylomakkeeseen työntekijät saivat vastata nimettömänä, mikä saattoi helpottaa joidenkin työntekijöiden vastaamista. Tutkimusmenetelmällä on puolensa, sillä kyselylomakkeen avulla tutkittaville ei voida esittää tarkentavia kysymyksiä, ja ilmaan voi jäädä kysymysmerkkejä. Tarkkaa tietoa on vaikea saada kyselylomakkeilla ja osa tiedoista voi jäädä kokonaan saamatta (Carey 2013, 141).

Kyselylomakkeessa oli sekä asteikkoon perustuvia väittämiä, että avoimia kysymyksiä. Yksi asteikkojen heikkous on se, että jotkut vastaajat voivat välttää ääripäiden vastaamista, jos he eivät tavallisestikaan ota kantaa asioihin (Valli 2015, 100). Tässä opinnäytetyössä vastaajat olivat valinneet paljon keskimmäisiä arvoja ja voidaankin pohtia, vaikuttiko asteikkojen käyttäminen tähän. Huono puoli avointen kysymysten käyttämisessä puolestaan on, että niihin jätetään helpommin vastaamatta tai vastaukset eivät ole tarkkoja tai vastaa suoraan kysymykseen (mts. 106). Tässä opinnäytetyössä tätä ongelmaa ei kuitenkaan ollut, vaan vastaukset olivat monisanaisia ja vastauksissa vastattiin siihen mitä kysyttiin. Vain yksi jätti vastaamatta useimpiin avoimiin kysymyksiin.

Kyselylomakkeessa havaittiin jälkikäteen epäkohtia, mikä on osaltaan voinut vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Kyselylomakkeesta puuttui sanallinen määritelmä seitsemän monivalintakysymyksen kolmesta vastausvaihtoehdosta. Näin vastaajilla on ollut vapauksia arvioida, mitä kohdat vaihtoehtojen ”ei lainkaan” ja ”erittäin hyvin” välillä tarkoittavat. Tämä voi vääristää tutkimuksen tuloksia. Tällaisia mittareita käytetään, mutta sitä ei suositella, koska se antaa vastaajille mahdollisuuksia omiin tulkintoihin ja se vähentää tutkimuksen luotettavuutta (Valli 2015, 99).

Vastauksissa esiintyi muutamia ristiriitoja. Syynä siihen on voinut olla se, että kyselylomake ei kaikilta osin ollut riittävän selkeä. Kysymysten muotoiluun kannattaa kiinnittää huomiota, sillä ne ovat tutkimuksen onnistumisen kannalta oleellisia ja kysymysten muoto voi vaikuttaa tutkimustuloksiin. Tulokset voivat vääristyä, jos vastaaja ajattelee kysymystä eri tavalla kuin tutkija. (Valli 2015, 85.) Tutkimuslomakkeessa kysymysten asettelut ja sanavalinnat olisivat voineet olla sujuvampia ja yhtenäisempiä. Esimerkiksi yksi vastaaja koki itsensä erittäin varmaksi työskennellessään kaltoinkohdeltujen lasten kanssa. Hän kertoi kohdanneensa kaltoinkohtelua yhteensä vain kerran, mutta viimeisen vuoden aikana kuitenkin 2 – 5 kertaa. Näissä vastauksissa on selkeä ristiriita, joka osoittaa, että tutkimus ei kaikilta osin ole täysin luotettava.

Kyselylomakkeen olisi voinut etukäteen näyttää muutamalle päiväkodin työntekijälle, jotka eivät olleet mukana tutkimuksessa, ja kysyä mielipiteitä kysymyksen asetteluihin ja vastausvaihtoehtoihin. Kyselylomaketta tehdessä olisi pitänyt tarkemmin miettiä, millaista analysointimenetelmää tutkimuksessa tullaan käyttämään ja lomaketta olisi voinut muokata tiettyyn menetelmään sopivaksi. Aineistonkeruuseen lähdettiin muutenkin liian nopeasti ja tämä vaikutti siihen, että kyselylomake ei ollut kaikilta osin looginen. Valli toteaaakin, että usein aloitteleva tutkija lähtee liian nopeasti aineistonkeruuseen. Aineistoa kannattaa kerätä vasta kun tutkimusongelmat ovat tarkentuneet, koska silloin on selvää, mitä tietoa halutaan saada ja välttämään turhilta kysymyksiltä tai siltä, että tärkeitä asioita jää kysymättä. (Valli 2015, 85.) Kyselylomakkeessa oli kysymyksiä, jotka eivät suoraan vastanneet tutkimuskysymyksiin. Nämä kysymykset toivat kuitenkin lisätietoa aiheesta sekä syvyyttä aineistoon, ja ne huomioitiin opinnäytetyössä.

Käsite lapsen kaltoinkohtelu määriteltiin kyselylomakkeen alussa helpottamaan vastaamista ja yhdenmukaistamaan vastaajien käsitystä siitä. Silti yksi vastaaja antoi kyselylomakkeen lopussa palautetta siitä, että kaltoinkohtelun olisi voinut määritellä paremmin. Tämä osoittaa, että tutkittavat eivät välttämättä ymmärtäneet täysin, mitä kaikkea käsitteellä kaltoinkohtelu tarkoitettiin. Myös se on voinut vaikuttaa vastaamiseen tai vastaamatta jättämiseen ja vastausten sisältöön ylipäätään.

Tutkimustulosten esittelyssä käytettiin suoria sitaatteja kyselylomakkeiden avointen kysymysten vastauksista, jolla pyrittiin lisäämään tutkimuksen luotettavuutta. Niiden avulla lukijalle havainnollistetaan, mihin tutkija perustaa havaintonsa (Hirsjärvi ym.

2013, 233). Tutkimustuloksista on pyritty poistamaan kaikki, minkä avulla vastaaja mahdollisesti voitaisiin tunnistaa. Tämän vuoksi sitaatit on merkitty V-kirjaimella (vastaaja) ja numerolla. Numeroinnilla pyrittiin osoittamaan, että sitaatit on poimittu eri vastaajilta.

Aineistoa opinnäytetyöntekijät käsittelivät sekä yhdessä että erikseen. Näin varmistettiin, että aineistoa käsitellessä huomioitiin kaikki oleellinen ja mahdolliset virheet huomattiin ajoissa. Aineiston käsittelyssä pyrittiin huolellisuuteen ja sitä tarkasteltiin useita kertoja. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkimukseen osallistuu useampia tutkijoita aineiston kerääjinä sekä tulosten analysoijina että tulkitsijoina (Hirsjärvi ym. 2013, 233). Tutkimusta tehdessä on tärkeää huomioida tutkijoiden omat käsitykset aiheesta, sillä ne eivät saa vaikuttaa tulosten analysointiin ja tulkintaan. Tämä pyrittiin ottamaan huomioon, ja sitä edesauttoi, että opinnäytetyöntekijöitä oli kaksi.

Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena oli myös opinnäytetyöntekijöiden oma ammatillinen kasvu ja oman teorian tiedon lisääminen kaltoinkohtelusta. Tätä tapahtui koko opinnäytetyöprosessin ajan. Opinnäytetyön tekeminen lasten kaltoinkohtelusta toi tärkeän lisän sosionomikoulutuksesta saadulle tietotaidolle. Tätä tietotaitoa voidaan hyödyntää työskennellessä sekä lastensuojelun että varhaiskasvatuksen kentällä.

Opinnäytetyötä ja sen tutkimuksen tuloksia voidaan sellaisenaan hyödyntää herättelemään keskustelua ilmiöstä esimerkiksi päiväkodeissa, pohtimaan yhteisiä käytäntöjä ja toimintaperiaatteita sekä jakamaan ajatuksia ja vinkkejä kaltoinkohtelun tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta. Moniammatillista yhteistyötä ja sen toivuutta esimerkiksi lastensuojelun kanssa voidaan niin ikään pohtia ja kehittää. Tutkimuksen tuloksista herää paljon ideoita myös jatkotutkimuksille.

Jatkotutkimusaiheita

Lasten kaltoinkohtelu on aiheena laaja, joten siihen liittyen löytyy paljon erilaisia tutkimusaiheita. Tässä opinnäytetyössä moni vastaaja toivoi lisäkoulutusta aiheeseen liittyen. Näin ollen jatkotutkimuksena voisi selvittää haastatteluiden avulla työntekijöiden toiveita koulutuksen suhteen, ja järjestää toiveiden pohjalta koulutuspäivän. Myös käsitykset toimintaperiaatteista kaltoinkohtelua kohdatessa olivat ristiriitaisia.

Yksi jatkotutkimusaihe voisi olla selvittää, millaisia ohjeita eri päiväkodeilla todellisuudessa on ja yhtenäistää ohjeistuksia sekä toimintaperiaatteita lasten kaltoinkohdeltuun liittyen. Laajemmalla otoksella voisi vertailla, millaisia eroja kyvyssä tunnistaa ja puuttua on esimerkiksi lastentarhaopettajien ja lastenhoitajien, tai sosionomien ja yliopistosta valmistuneiden lastentarhaopettajien välillä. Tutkimuksen voisi tehdä esimerkiksi vastavalmistuneille, jolloin voidaan tutkia, millaiseksi työntekijät kokevat koulutuksensa antamat valmiudet. Mielenkiintoista olisi myös selvittää, millaisena vanhemmat kokevat päiväkodin työntekijöiden puuttumisen perheen asioihin.

Lähteet

A 16.3.1973/239. Asetus lasten päivähoidosta. Viim. muutos 1.1.2013. Viitattu 12.4.2016. <http://www.finlex.fi/>, Ajantasainen lainsäädäntö.

Alasuutari, P. 2005. Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Julkaisussa Tutkimus menetelmien pyörteissä. Jyväskylä: PS-kustannus, 15-28.

Alho, M. & Lehtinen, K. 2012. Lasten kaltoinkohteluun puuttuminen : työntekijöiden kokemuksia. Opinnäytetyö. Viitattu 6.5.2016.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/39121/Alho_Merja_Lehtinen_Kati.pdf?sequence=1

Ammattilainen: tunnista lapsiin kohdistuva kaltoinkohtelu tai kuritusväkivalta ja puutu siihen. N.d. Nettiturvakoti. Ensi- ja turvakotienliitto. Viitattu 31.3.2016.
<https://www.turvakoti.net>, Perhe ja vanhemmuus, Ammattilaisille.

Carey, M. 2013. The social work dissertation: Using small-scale qualitative methodology. 2nd ed. Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press.

Child maltreatment. 2014. World Health Organization. Viitattu 10.3.2015.
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>

Corby, B. 2000. Child abuse: Towards a knowledge base. 2nd ed. Buckingham: Open University Press.

Ehkäisevä lastensuojelu. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 7.7.2015. Viitattu 10.3.2015.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu>

Eriksson, E. & Arnkil, T. E. 2009. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Jyväskylä: Stakes.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

HE 80/2015. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta. Viitattu 6.4.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2015/20150080>

Heikinheimo, A. & Tasola, S. 2007. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutukset. Julkaisussa Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat: Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: Pelastakaa Lapset, 20-24.

Heinämäki, L. 2005. Varhaista tukea lapselle – Työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15.-17. p. Helsinki: Tammi.

Holmberg, T. 2000. Lapset ja perheväkivalta: Opas vanhemmille, lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten kanssa työskenteleville. Hämeenlinna: Lasten Keskus.

Huhtalo, P., Kuhanen, J. & Pyykkö, E. 2003. Kotona turvassa: Katkaise väkivallan kierre. Vantaa: SMS-Tuotanto.

Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen – ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Julkaisussa Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Tammi, 188-210.

ICD-10. 2016. International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision. World Health Organization. Viitattu 6.4.2016.

<http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2016/en#/F40-F48>

Joki-Erkkilä, M., Jaarto, M. & Sumia M. 2012. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Julkaisussa Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 131-153.

Kalland, M. 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Julkaisussa Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 119-140.

Kalliomaa M. & Iivonen E. 2015. Varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen lisää lasten eriarvoisuutta. MLL:n lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle 19.11.2015. Viitattu 13.4.2016. <http://www.mll.fi/kuntayhteistyö/?x19156044=27412605>

Kaltoinkohtelua on kaikki lapsen hyvä kasvun ja kehityksen kannalta haitallinen tekeminen tai tekemättä jättäminen. N.d. Nettiturvakoti. Ensi- ja turvakotien liitto. Viitattu 30.3.2016. <https://www.turvakoti.net>, Perhe ja vanhemmuus, Ammattilaisille, Mikä on kaltoinkohtelua tai kuritusväkivaltaa?.

Kaltoinkohtelun ja kuritusväkivallan merkit ja tunnistaminen. N.d. Nettiturvakoti. Ensi- ja turvakotienliitto. Viitattu 4.6.2015. <https://www.turvakoti.net>, Perhe ja vanhemmuus, Ammattilaisille, Miten tunnistan merkit?.

Kaltoinkohtelun ja kuritusväkivallan riskitekijät. N.d. Nettiturvakoti. Ensi- ja turvakotien liitto. Viitattu 3.4.2016. <https://www.turvakoti.net>, Perhe ja vanhemmuus, Ammattilaisille, Mitkä ovat riskitekijät?.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kannusta minut vahvaksi -hanke. N.d. Ensi- ja turvakotien liitto. Viitattu 6.3.2015. <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/>, Työmuodot, Kannusta minut vahvaksi- hanke.

Karjalainen, R., Forsberg, H. & Linnas, H. 2012. Lapsi ja lastensuojelu käytännössä. Julkaisussa Lapsen kaltoinkohtelu. 2.p. Helsinki: Duodecim. 278-298.

Karvinen, I. 2013a. Edistävät ja rajoittavat tekijät ehkäisevän lastensuojelun toimialojen välisessä yhteistyössä: Työntekijöiden käsitykset yhteistyötä rakentavina tekijöinä. Pro gradu – tutkielma. Sosiaalityön tutkinto-ohjelma. Tampereen yliopisto. Viitattu 17.4.2016. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94534/GRADU-1383555553.pdf?sequence=1>

Karvinen, I. 2013b. Selvitys ehkäisevän lastensuojelun palveluista Varsinais-Suomessa. Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 17.4.2016. <http://www.vasso.fi/images/vasso/etusivu/ajankohtaiset/Julkaisu%202-2013.pdf>

Koivula, M. 2004. Vanhempien kokemuksia perhetyöstä päiväkodissa. Julkaisussa Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen. 73-104. Helsinki: Tammi.

L 39/1889. Rikoslaki. Viim. muutos 8.1.2016. Viitattu 6.4.2016. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), Ajantasainen lainsäädäntö.

L 36/1973. Varhaiskasvatuslaki. Viim. muutos 1.8.2015. Viitattu 23.10.2015. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), Ajantasainen lainsäädäntö.

L 704/1975. Laki lapsen elatuksesta. Viim. muutos 1.4.2015. Viitattu 17.4.2016. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), Ajantasainen lainsäädäntö.

L 361/1983. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Viim. muutos 1.1.2016. Viitattu 17.4.2016. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), Ajantasainen lainsäädäntö.

L 1221/2004. Laki lapsiasiavaltuutetusta. Viim. muutos 1.1.2015. Viitattu 23.10.2015. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), Ajantasainen lainsäädäntö.

L 417/2007. Lastensuojelulaki. Viim. muutos 1.4.2015. Viitattu 10.3.2015. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), Ajantasainen lainsäädäntö.

L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 4.5.2016. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), Ajantasainen lainsäädäntö.

Laiho, M. 2007. Lasten seksuaalinen on-line hyväksikäyttö. Julkaisussa Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat: Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: Pelastakaa Lapset, 27-32.

Lapsen kaltoinkohtelu. 2014a. Lastenneuvolakäsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 10.3.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/ohjeet-ja-tukimateriaali/menetelmat/perhe-ja-kehitysymparisto/lapsen-kaltoinkohtelu>

Lapsen kaltoinkohtelu. 2014b. Työn tueksi. Lapset, nuoret ja perheet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 11.3.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon-tueksi/lahisuhde-perhevakivallan-ehkaisytyo/lahisuhde/lapsen>

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. 2008. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Helsinki: Stakes.

Lasten päivähoito 2013 – Kuntakyselyn osaraportti. 2013. Tilastoraportti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Julkaistu 17.6.2014. Viitattu 6.5.2016. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116231/Tr16_14.pdf?sequence=4

Lastensuojelun ja päiväkodin yhteistyötä kehitettävä. 2012. Lastensuojelun keskusliitto. Julkaistu 18.1.2012. Viitattu 13.4.2016. <https://www.lskl.fi/teemat/ehkaiseva-tyo/lastensuojelun-ja-paivahoidon-yhteistyota-kehitettava/>

Lastensuojelun käsikirja varhaiskasvatuspalveluissa. 2014. Moniste 21.2.2014. Lastensuojelu & Varhaiskasvatuspalvelut. Jyväskylän kaupunki.

Latvala, E. & Seppänen, E-K. 2015. Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyön vahvistaminen. Opinnäytetyö. Hämeen ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 17.4.2016.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87432/Latvala_Elina_Seppanen_Eeva-Kaisa.pdf?sequence=1

Lensu, H. & Suursalmi, M-A. 2015. Lastensuojelullinen huoli päiväkodissa – yhteistyötä enemmän. Opinnäytetyö. Saimaan ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 9.5.2016.

<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/97459/Opinnaytettyo.pdf?sequence=1>

Liukkonen, S. 2015. Lasten kaltoinkohtelua on mahdollista vähentää. Mieli - Suomen Mielenterveysseuran internetsivusto. Julkaistu myös Mielenterveys-lehdessä 2/2015. Viitattu 4.5.2016. <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/v%C3%A4kivalta/perhev%C3%A4kivalta/lasten-kaltoinkohtelua-mahdollista>

Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 2. 2. laitos. 3. uud. p. Helsinki: International Methelp.

Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? N.d. Unicef. Viitattu 30.2.2016.

<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Mitä on lastensuojelu? 2016. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 5.5.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Moilanen, P. & Räihä, P. 2015. Merkitysrakenteiden tulkinta. Julkaisussa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 52-73.

Oranen, M. 2001. Elämää varjossa – väkivallalle altistumisen vaikutuksista. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Oranen, M. 2012. Lapsi ja perheväkivalta. Julkaisussa Lapsen kaltoinkohtelu. 2.p. Helsinki: Duodecim, 217-238.

Paavilainen, E. & Flinck, A. 2007. Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen: Systemaattisesti kerätty tutkimustieto kehittämistyön tukena. Tutkiva hoitotyö 5, 2, 4-8.

Paavilainen, E. & Flinck, A. 2008. Lapsen kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Hoitotyön suositus. Hoitotyön Tutkimussäätiö. Julkaistu 5.3.2008. Viitattu 15.4.2016.

http://www.hotus.fi/system/files/Lasten_kaltoinkohtelun_tunnistaminen_SUM.PDF

Paavilainen, E. & Flinck, A. 2015. Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa. Julkaistu 13.11.2015. Hoitotyön Tutkimussäätiö. Viitattu 15.4.2016.

http://www.hotus.fi/system/files/SUOSITUS_lasten_kaltoinkohtelu.pdf

Paavilainen, E. & Pösö T. 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WSOY.

Paavola, A., Honkavaara, P., Muuronen, K., Mäkinen, P., Tolonen, M. & Varsa, M. 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuu, mitä pitäisi tehdä? Lastensuojelun keskusliitto ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö

Talentia. Viitattu 9.5.2016.

[http://www.talentia.fi/files/91/Ehkaisevan lastensuojelun kirjava todellisuus.pdf](http://www.talentia.fi/files/91/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf)

Pekkarinen 2015. Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatustalain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta - Lastensuojelun näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 17.4.2016. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2015-AK-29732.pdf>

Pekuri, H-M. 2014. Varhaiskasvatuksen nykytilan kuvaus. Julkaisussa Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat: Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Julkaistu 21.3.2014. Viitattu 14.4.2016. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr12.pdf?lang=fi>, 22-43.

Peräaho, H., Leppäkoski, P., Koivisto, A-M., Kylmä, J. & Paavilainen, E. 2016. Täydennyskoulutukseen osallistumisen yhteys työntekijöiden valmiuksiin hoitaa perheväkivaltaa. Tutkiva Hoitotyö 14, 1, 23-32.

Piispa, M., Taskinen, J. & Ewalds, H. 2012. Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003-2012. Sisäasiainministeriö. Julkaistu 30.8.2012. Viitattu 9.5.2016. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90812/URN_ISBN_978-952-245-728-8.pdf?sequence=1

Ruponen, S., Vuorio, V. & Örn, K. 2012. Kun huoli herää päiväkodissa - Työntekijöiden kokemuksia huolen heräämisestä ja lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Opinnäytetyö. Laurea ammattikoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 17.4.2016. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/40491/Ruponen%20Sini%20%20Vuorio%20Valpuri%20%20Orn%20Katariina.pdf?sequence=1>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 8.5.2016. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/>, sisällysluettelo, 7.2.2 Koodaus, Värien käyttö koodauksessa.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 8.5.2016. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/>, sisällysluettelo, 2.3.2 Menetelmät ja aineisto, Aineisto- ja teorialähtöisyys.

Sariola, H. 2012. Kuritusväkivaltaa koskevat asenteet ja lapsiin kohdistuvan väkivallan kehitystrendejä Suomessa. Lastensuojelun Keskusliitto. Julkaistu 16.5.2012. Viitattu 5.3.2016. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/LSKL_Kuritusvakivaltaa_koskevat_asenteet_ja_lapsiin_kohdistuvan_vakivallan_kehitystrendejä_Suomessa.pdf

Sariola, H. 2014. Herran Koivuniemi pantu viralta - 30 vuotta ruumiillisen kurittamisen kieltämisestä. Lastensuojelun Keskusliitto. Viitattu 7.5.2016. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/HerraKoivuniemiPantuViralta.pdf>

Seksuaali- ja pahoinpitelyrikosepäilyjen ilmoitusvelvollisuus. 2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 5.5.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvaisikaytto/seksuaalisen-hyvaisikayton-epaily/lapsiin-kohdistuneiden-seksuaalirikosepailyjen-ilmoitusvelvollisuus>

Siitonen, E. 2011. Ihmeiden tekijät: Päivähoidon ryhmäkokoselvitys. Tehy. Viitattu 12.4.2016. http://www.tehy.fi/fi/system/files/mfiles/julkaisu/2011/2011_b_1_ihmeiden_tekijat_-_paivahoidon_ryhmakokoselvitys_id_26.pdf

Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Sinko, P. 2004. Laki ja lastensuojelu: Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Sosiaalihuoltolaki uudistuu. 2015. Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja siihen liittyvät muut lainsäädäntöuudistukset. Sosiaali- ja terveysministeriö. Powerpoint-diat. Julkaistu 9.3.2015. Viitattu 16.4.2016. <http://www.slideshare.net/stmslide/sosiaalihuoltolaki-uudistuu-lapsiperheet>

Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. 2012. Lapsen kaltoinkohtelu – Ihmisoikeuskysymys ja kansanterveysongelma. Julkaisussa Lapsen kaltoinkohtelu. 2.p. Helsinki: Duodecim, 14-21.

Söderholm, A. & Politi, J. 2012. Lapsen laiminlyönti. Julkaisussa Lapsen kaltoinkohtelu. 2.p. Helsinki: Duodecim, 76-98.

Tolvanen & Vuento. 2012. Poliisi ja lapsiin kohdistuneet rikokset. Julkaisussa Lapsen kaltoinkohtelu. 2.p. Helsinki: Duodecim, 299-306.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9. uud. p. Vantaa: Tammi.

Tupola, S., Kivitie-Kallio, S., Kallio, P. & Söderholm, A. 2012. Lapsen fyysinen pahoinpitely. Julkaisussa Lapsen kaltoinkohtelu. 2.p. Helsinki: Duodecim, 99-110.

Tupola, S. & Lounamaa, R. 2012. Lapselle seipitetty tai aiheutettu sairaus – Munchausen syndrome by proxy (MSbP). Julkaisussa Lapsen kaltoinkohtelu. 2.p. Helsinki: Duodecim, 154-160.

Törrönen, M. & Vornanen, R. 2004. Lastensuojelun ehkäisevä työ. Julkaisussa Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 154-191.

Universal Declaration of Human Rights. N.d. The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Viitattu 12.10.2015. <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin#>

Valli, R. 2015. Paperinen kyselylomake. Julkaisussa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 84–108.

Vanhempien lapsiin kohdistama väkivalta ja laiminlyönti. 2005. Julkaisussa Väkivalta ja terveys maailmassa. WHO:n raportti. Jyväskylä: Lääkärin sosiaalinen vastuu & Terveiden edistämisen keskus, 77-108.

Varhaiskasvatustlaki. n.d. Opetusalan ammattijärjestö. Viitattu 10.4.2016.
<http://www.oaj.fi/cs/oaj/public>, OAJ vaikuttaa, Varhaiskasvatustlaki.

Varhaiskasvatustsuunnitelman perusteet. 2009. 2. tark. p. Vaajakoski: Stakes.

Vasu-asiakirja. 2015. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.5.2016.
https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/lait_ja_opaat/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/vasu-asiakirja

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus.

YK:n yleissopimus lasten oikeuksista. Viitattu 17.4.2016.
https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Älä lyö lasta!. 2010. Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010-2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Liitteet

Liite 1. Saatekirje

Hyvä vastaanottaja!

Opiskelemme Jyväskylän ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomeiksi ja suuntaudumme opinnoissamme varhaiskasvatukseen ja lastensuojeluun. Opintomme alkavat olla loppusuoralla ja nyt opinnäytetyö on ajankohtainen.

Opinnäytetyömme aiheena on Lasten kaltoinkohtelu sekä sen tunnistaminen ja siihen puuttuminen päiväkodissa. Tarkastelemme aihetta teidän, päiväkodin henkilökunnan, näkökulmasta ja opinnäytetyössämme selvitämme teidän näkemyksiänne ja kokemuksianne lasten kotona tapahtuvasta kaltoinkohtelusta, sen tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta. Selvitämme myös, millaisia työkaluja teillä on kaltoinkohteluun puuttumiseen ja mihin te mahdollisesti haluaisitte lisää tukea.

Teemme opinnäytetyötämme yhteistyössä Ensi- ja turvakotien liiton Kannusta minut vahvaksi -hankkeen kanssa. Hankkeen tavoitteena on turvata lapsille väkivallaton elämä. Se pyrkii lisäämään tietoa lapsen kaltoinkohtelusta ja tarjoamaan tukea myönteisiin kasvatustapoihin. Sen tavoitteena on myös luoda välineitä kaltoinkohtelun ja kuritusväkivallan tunnistamiseen ja niihin puuttumiseen sekä ennaltaehkäisyyn.

Tässä kyselyssä selvitämme kahden eri Jyväskyläläisen päiväkodin henkilökunnan kokemuksia lasten kotona tapahtuvasta kaltoinkohtelusta ja valmiuksia sen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Toivomme, että opinnäytetyömme on hyödyksi myös teille, tuoden mahdollisesti lisää tietoa aiheesta ja ehkä herättäen keskustelua. Valmis opinnäytetyömme julkaistaan Theseuksessa, jossa se on kaikkien luettavissa.

Me opinnäytetyön tekijät käsittelemme vastaukset ehdottoman luottamuksellisesti ja anonyymisti. Toivomme, että vastaat kysymyksiin mahdollisimman rehellisesti ja huolellisesti. Vastauksesi on meille tärkeä!

Ystävällisin terveisin,

Johanna Lokka
xxxx
p. xxxx

Anna Pokela
xxxx
p. xxxx

Liite 2. Kyselylomake

Lapsen kaltoinkohtelu on aikuisen toimintaa, tai vastaavasti sen puutetta, joka aiheuttaa lapselle henkistä tai fyysistä vahinkoa. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos jakaa lasten kaltoinkohtelun fyysiseen ja henkiseen pahoinpitelyyn, seksuaaliseen hyväksikäyttöön sekä laiminlyöntiin. Myös muun perheväkivallan näkeminen on epäsuoraa kaltoinkohtelua.

TAUSTATIEDOT**Työpaikka:**

Koulutus:

Kuinka monta vuotta olet työskennellyt kyseisessä päiväkodissa?

Kuinka monta vuotta olet työskennellyt alalla?

Aiempi työhistoria?

KALTOINKOHTELUN TUNNISTAMINEN JA SIIHEN PUUTTUMINEN

Arvioi monivalintakysymysten väittämät asteikolla 1-5.

1 = En koskaan

2 = Kerran

3 = 2-5 kertaa

4 = Yli 5 kertaa

5 = Yli 10 kertaa

Olen epäillyt työssäni lapsen kaltoinkohtelua 1 2 3 4 5

Olen kohdannut työssäni lapsen kaltoinkohtelua 1 2 3 4 5

Olen havainnut kaltoinkohtelua viimeisen vuoden aikana 1 2 3 4 5

Olen ottanut huolen puheeksi vanhemman kanssa 1 2 3 4 5

Olen tehnyt lastensuojeluilmoituksen (yhdessä johtajan kanssa) 1 2 3 4 5

Arvioi monivalintakysymysten väittämät asteikolla 1-5.

1 = en/ei lainkaan - 5 = Erittäin hyvin

Tunnistan kaltoinkohtelun eri muotoja 1 2 3 4 5

Tiedän, kuinka toimia havaitessani lapsen kaltoinkohtelua 1 2 3 4 5

Minulla on kokemusta kaltoinkohdeltujen lasten kanssa työskentelystä
1 2 3 4 5

Koen itseni varmaksi työskennellessäni kaltoinkohdeltujen lasten kanssa
1 2 3 4 5

Millaista kaltoinkohtelua olet havainnut kohdistuneen päivähoidossa olevaan lapseen?

Miten kaltoinkohtelu on näkynyt lapsessa (esim. fyysiset/psyykkiset merkit)?

Miksi/mistä päättelit, että kyseessä on kaltoinkohtelu?

Miten olet toiminut havaitessasi lapsen kaltoinkohtelua?

Oletko ollut tilanteessa, jossa olet epäillyt kaltoinkohtelua, mutta olet kuitenkin epäröinyt puuttua siihen? Mitkä asiat ovat aiheuttaneet epäröintiäsi?

Millaisia haasteita liittyy kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen?

Mikä edesauttaa kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa?

VALMIUDET KALTOINKOHTELUN TUNNISTAMISEEN JA PUUTTUMISEEN

Arvioi monivalintakysymysten väittämät asteikolla 1-5.

1 = Ei lainkaan

-

5 = Erittäin hyvä osaaminen

Koet, että sinulla on tarpeeksi osaamista ja valmiuksia kaltoinkohtelun tunnistamiseen.

1 2 3 4 5

Koet, että sinulla on tarpeeksi osaamista ja valmiuksia kaltoinkohteluun puuttumiseen.

1 2 3 4 5

Sinulla on koulutuksesi puolesta osaamista tunnistaa ja puuttua kaltoinkohteluun.

1 2 3 4 5

Jos on, mitä?

Onko työpaikallasi määritelty toimintaperiaatteita kaltoinkohtelun ilmetessä? Jos on, millaisia?

Mihin toivoisit saavasi lisää tukea? Millaista tukea? (ammatillinen koulutus, lisäkoulutus, materiaalit, työnantaja..?)

Onko sinulla vielä jotain muuta, mitä haluat sanoa/kertoa asiaan liittyen?

Vastattuasi kyselyyn, sulje se mukana tulleeeseen kirjekuoreen ja anna yksikkösi johtajalle. Kiitos vastauksestasi!